

Kršenje socialnih norm in spletno sramotenje v Sloveniji

Nejc Ašič^{1*} in Darja Kobal Grum²

¹Gimnazija Poljane, Ljubljana, Slovenija

²Oddelek za psihologijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani, Slovenija

Izveček: Spletno sramotenje je odziv množice spletnih uporabnikov na posameznika, ki naj bi kršil socialno normo. Namen študije je bil prepoznati oblike spletnega sramotenja in različne motive spletnih uporabnikov za spletno sramotenje. S kvalitativnim pristopom multiple študije primera smo analizirali 24.382 spletnih komentarjev iz šestih različnih primerov slovenskega spletnega sramotenja. Prepoznali smo pet oblik spletnega sramotenja: ustrahovanje, vigilantizem, fanatizem, pozivanje k odpovedi/opravičilu in norčevanje. Na slovenskem vzorcu smo dodatno opredelili dve specifični obliki sramotenja, ki ju v tuji literaturi nismo zasledili, in sicer psihološko razvrednotenje in diskreditacijo. Žrtve sramotenja so po mnenju spletnih uporabnikov prekršile socialno normo na tri najpogostejše načine: po pomoti, zaradi indiferentnosti do drugih ali zaradi načrtnega škodovanja drugim. Spletni uporabniki so se najpogosteje norčevali iz žrtev, ki so socialno normo kršile po pomoti, medtem ko so bile žrtve, ki naj bi namerno škodovali drugim ljudem, najpogosteje ustrahovane. Norme, ki jih je žrtev kršila, so izhajale iz socialnega in religioznega vrednotnega tipa. Ugotovili smo, da lahko sočutje do subjekta, ki naj bi bil prizadet zaradi kršenja norm, privede do agresivnejših oblik sramotenja. Študija ima lahko praktično vrednost za vse strokovne profile, ki se ukvarjajo s spletnimi uporabniki, saj ugotovitve raziskave pomagajo razumeti kontekst izvajanja spletnega sramotenja.

Ključne besede: spletno sramotenje, družbena omrežja, multipla študija primera, tematska analiza

Violation of social norms and online shaming in Slovenia

Nejc Ašič^{1*} and Darja Kobal Grum²

¹Poljane Grammar School, Ljubljana, Slovenia

²Department of Psychology, Faculty of Arts, University of Ljubljana, Slovenia

Abstract: Online shaming is the response of a mass of online users to an individual who is perceived to have broken a social norm. The aim of the study was to identify forms of online shaming and the different motives of online users for online shaming. Using a qualitative multiple case study approach, we analysed 24,382 online comments from six different cases of Slovenian online shaming. We have identified five forms of online shaming: bullying, vigilantism, bigotry, calls for resignation/apology and ridicule. In the Slovenian sample, we further identified two specific forms of shaming not found in the foreign literature, namely psychological devaluation and discreditation. According to online users, victims of shaming have broken the social norm in three of the most common ways: by mistake, by indifference to others or by deliberately harming others. Online users were most likely to make fun of victims who broke the social norm by mistake, while victims who deliberately harm other people are most likely to be bullied. The norms violated by the victim were based on social and religious values. We have found that sympathy for the subject who is supposedly affected by the norm violation can lead to more aggressive forms of shaming. The study may have practical value for all professional profiles dealing with online users, as the findings help to understand the context in which online shaming is practised.

Keywords: online shaming, social media, multiple case study, thematic analysis

*Naslov/Address: Nejc Ašič, Gimnazija Poljane, Strossmayerjeva ulica 1, 1000 Ljubljana, e-mail: nejc.asic@gimnazija-poljane.si

Članek je licenciran pod pogoji Creative Commons Priznanje avtorstva-Deljenje pod enakimi pogoji 4.0 Mednarodna licenca (CC BY-SA licenca).
The article is licensed under a Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (CC BY-SA license).

V Sloveniji so spletna omrežja v zadnjih letih dosegla vrh svoje popularnosti in postala središče vsakodnevnega življenja, s tem pa omogočila porast spletnih agresivnih vedenj. V zadnjih letih se je število primerov spletnega sovražnega govora v Evropi povečalo, kar poroča Agencija Evropske unije za temeljne pravice (European Union Agency for Fundamental Rights [FRA], 2018). Podobno tudi Slovenija beleži enega od višjih porastov števila primerov sovražnega govora na spletu v zadnjih letih (FRA, 2020). Nekatere primere spletnega sovražnega govora so obravnavali tudi organi pregona (Vehovar idr., 2012), Varuh človekovih pravic RS pa je v letnem poročilu za leto 2020 opozoril, da tovrstna spletna agresivna vedenja predstavljajo vse večjo grožnjo človekovim pravicam (Varuh človekovih pravic RS, 2020). Spletna agresivna vedenja se pogosto pojavijo v obliki verbalnih napadov, poniževanja in sramotenja drugih uporabnikov, kar lahko privede do resnih posledic za žrtve, kot so depresija, anksioznost in stres (Slonje idr., 2012). Slovenska spletna klima tako postaja čedalje bolj toksična in sovražna (Motl in Bajt, 2016). Spletni algoritmi spletnim uporabnikom pogosteje prikazujejo vsebine, ki so v skladu z njihovimi stališči, manj pa mnenja, ki so jim ideološko nasprotna, kar lahko prispeva k povečani polarizaciji in radikalizaciji stališč (Bakshy idr., 2015).

Glede na to, da spletna omrežja uporabnikom omogočajo, da svoje življenje delijo z drugimi, so postala tudi prostor za vzpostavljane moralnih standardov. Uporabniki tako lahko na spletnih omrežjih kritizirajo in kaznujejo tiste, ki ne sledijo določenim moralnim standardom, hkrati pa se tudi sami trudijo, da se predstavijo kot moralno korektni. Čeprav sta sovražni govor in spletno sramotenje povezana v kontekstu zlorabe spletnih omrežij za širjenje neprimernih vsebin, pa gre vendarle za dva različna pojma. V naši raziskavi smo želeli poglobljeno raziskati spletno sramotenje, ki je v dosedanjih slovenski akademski literaturi premalo raziskano.

Opredelitev spletnega sramotenja

Spletno množično sramotenje se definira kot množično izražanje nestrinjanja z vedenjem druge osebe ali kot izražanje prezira do vedenja druge osebe (MacPherson in Kerr, 2020) kot odgovor na njeno kršenje določene norme (Cheung, 2014). Različni avtorji (MacPherson in Kerr, 2020; Muir idr., 2021; Packiarajah, 2017; Skoric idr., 2010) se pri definiranju sramotenja opirajo na Braithwaitovo (1989) teorijo reintegrativnega sramotenja. Cilj sramotenja je kaznovanje žrtve (Kahan in Posner, 1999) in v tem oziru Rowbottom (2013) navaja tri cilje, ki so povezani s kulturo sramotenja: (a) neformalno kaznovati posameznika in ga označiti z vzdevki; (b) obvestiti javnost o posameznikovih dejanjih in (c) žrtve izgnati oziroma izločiti iz širše družbe.

Kljub temu da se je zgodovinska oblika sramotenja prenehala uporabljati zaradi nehumanosti (Ronson, 2015), je bila značilna za različne kulture (Cheung, 2014). Pri zgodovinski obliki sramotenja je šlo za javno poniževanje na različne fizične načine (Goldman, 2015; Ronson, 2015). Tovrstno poniževanje sta izvajali predvsem oblast in religija, danes pa se izvaja preko množičnega mnenjskega odziva (Cai in Tolan, 2020). Javno sramoteni posamezniki so nekoč lahko

odšli iz države, žrtve spletnega sramotenja pa se od spletnega sramotenja ne morejo distancirati (Ronson, 2015).

Skupnost prek sramotenja sporoča, da je kršitelj norme »manj kot človek« in da »si zasluži naš prezir« (Massaro, 1997). Realni primeri spletnega sramotenja kažejo, da žrtve spletnega sramotenja doživljajo bistveno hujše posledice, kakor so si jih »zaslužile« (Ge, 2020). Lewis (1992, v Danielson, 2013) je opredelil tri večje skupine razlogov, zaradi katerih lahko posamezniki postanejo žrtve sramotenja: nesposobnost, brezčutnost in zloba.

Socialna omrežja so namenjena družbenemu nadzoru posameznika nad drugim (Skoric idr., 2010). Sodeč po teoriji socialne prisotnosti (Lombard in Ditton, 1997), spletni uporabniki lahkotno in množično sramotijo, ker pravila komuniciranja v resničnem življenju na spletu ne veljajo. Spletni uporabniki naj bi tako sramotili druge zaradi »zabave, navdušenja, izzivanja, iskanja pozornosti ali dvigovanja lastne moralne čistosti« (Blackford, 2016, str. 6).

Razlika med spletnim sramotenjem in sorodnimi oblikami spletnih agresivnih vedenj

Pomembno je ločiti spletno sramotenje od spletnih napadov, spletnega nadlegovanja, *trolanja* in sovražnega govora. O spletnem sramotenju govorimo, ko tisti, ki je sramoten, pripada isti socialni skupini kot tisti, ki ga sramotijo; o spletnih napadih pa govorimo, ko tisti, ki je sramoten, pripada »sovražni« socialni skupini tistih, ki ga sramotijo (Cai in Tolan, 2020). Pri spletnem nadlegovanju posamezniki na spletu nadlegujejo dlje časa in večkrat, nadlegovalci pa svojo žrtev navadno poznajo tudi osebno v resničnem življenju; v primeru spletnega sramotenja pa je žrtev navadno in praviloma sramotena samo enkrat, spletni uporabniki pa žrtve ne poznajo osebno oziroma jo poznajo zgolj iz medijev (Basak idr., 2019). Ko spletni uporabniki »trolajo« posameznike na spletu, jih želijo čustveno dražiti s tem, da pišejo komentarje, ki nimajo nobene povezave s temo, o kateri teče spletna razprava (Frederick idr., 2016). Spletni sovražni govor opredeljujemo kot žaljivo oziroma grozilno pisanje, ki izraža predsodke proti določeni skupini, predvsem na podlagi rase, vere ali spolne usmerjenosti (Motl in Bajt, 2016). Sovražni govor je lahko del spletnega sramotenja, a ne vedno in ne nujno (Basak idr., 2019).

Obstaja več različnih študij, ki so skušale definirati oblike spletnega sramotenja. Te klasifikacije oblik sramotenja doslej v raziskavah niso bile poenotene. Glavni problem ostaja primerjati različne klasifikacije oblik sramotenja med seboj in jih empirično potrditi ter združiti.

Basak idr. (2019) so s pomočjo analize več kot 1000 spletnih sramotilnih komentarjev opredelili naslednje oblike spletnega sramotenja: nasilni komentarji, primerjalni komentarji, komentarji s podajanjem sodb, komentarji, ki se nanašajo na versko ali etnično pripadnost žrtve, sarkastični oziroma šaljivi komentarji, komentarji z argumentacijo »kjpajevstvo« in nesramotilni komentarji. Laidlaw (2017) je na drugi strani teoretično opredelil štiri splošne oblike spletnega sramotenja, in sicer: vigilantizem (angl. *vigilantism*), ustrahovanje (angl. *bullying*), fanatizem (angl. *bigotry*) in opravljanje (angl. *gossiping*).

Spletni vigilantizem predstavlja objavljane osebnih podatkov žrtve na javnem spletnem mestu, vključno z občutljivimi podatki, kot so domači naslov, podatki o delovnem mestu, finančno in zdravstveno stanje, informacije o družinskih članih in podobno (Dunsby in Howes, 2019; Laidlaw, 2017; Trottier, 2017), saj želijo na ta način obvestiti javnost o slabih posameznikih v družbi (Trottier, 2017). Spletno ustrahovanje predstavlja vsakršno vedenje na digitalnem mediju, ki ga izvajajo posamezniki ali skupine z namenom žrtvi povzročiti škodo ali neudobje (Tokunaga, 2010), glavni značilnosti ustrahovanja pa sta ponavljajoča se agresija in neenaka moč med žrtvijo ter ustrahovalci (Laidlaw, 2017). V ustrahovalnih komentarjih je moč razbrati tudi težnje po dehumanizaciji žrtve (Cai in Tolan, 2020; Kowalski idr., 2014). V komentarjih lahko spletni uporabniki bodisi kritizirajo osebnostne lastnosti žrtve sramotenja ali pa jo skušajo ponižati, smešiti ali ji groziti (Sanderson in Emmons, 2014). Laidlaw (2017) je opredelil posebno obliko sramotenja, in sicer fanatizem, pod katerega je uvrstil vse komentarje, ki lahko spominjajo na sovražni govor (npr. napad na veroizpoved, barvo kože, etnično poreklo, spolno usmerjenost), ampak jih v primerih sramotenja štejemo kot fanatične komentarje. Fanatizem po SSKJ-ju lahko opredelimo tudi kot nestrpne in sovražne ideje proti posamezni socialni identiteti ljudi. Fanatizem predstavlja obliko sramotenja, kjer spletni uporabniki uporabljajo sovražni govor kot mehanizem stigmatizacije in izključevanja žrtve sramotenja (Laidlaw, 2017). Pri fanatizmu kot obliki sramotenja spletni uporabniki pogosto napadajo socialne identitete kršitelja norme (MacPherson in Kerr, 2020), konkretno napadajo osebo na podlagi njene vere, spola, spolne usmerjenosti, barve kože ali etnične pripadnosti (Jane, 2014). Pri opravljanju pa naj bi spletni uporabniki nekritično delili informacije o žrtvi na način, da jih delijo, *retvitajo* ali v komentarjih označijo svoje bližnje, da jih obvestijo o novici o žrtvi sramotenja (Laidlaw, 2017).

M. Clark (2020) opredeljuje pozive k odpovedi sramotenega (angl. *cancel culture*). Kadar nek posameznik ne dosega moralnih standardov družbe, spletni uporabniki pozivajo, da se slednji iz družbe umakne. Spletni uporabniki v tem smislu na spletu izražajo, da je treba »odvrniti pozornost od nekoga, čigar vrednote, (ne)delovanje ali govorjenje so tako neprijetni in žaljivi, da uporabnik ne želi njegove prisotnosti, zanj porablja časa ali denarja« (Clark, 2020, str. 1).

Socialne norme, vrednote in kulturne dimenzije pri spletnem sramotenju

Za vse primere spletnega sramotenja je značilno, da se žrtvi očita kršenje določene socialne norme (Cai in Tolan, 2020; Cheung, 2014; Klonick, 2015; MacPherson in Kerr, 2020; Skoric idr., 2010). Socialne norme so pravila in standardi, ki jih razumejo vsi pripadniki neke skupine, ki usmerjajo oziroma omejujejo socialno vedenje brez prisile zakonov (Cialdini in Trost, 1998) in se uveljavljajo ravno preko spletnega sramotenja (Klonick, 2015).

V zvezi s socialnimi normami obstajajo medosebne razlike v tem, do katere mere posamezniki zaznavajo, da je posamezna socialna norma pomembna (Bizer idr., 2014).

Odpri ostajata vprašanji, katere so splošne skupine socialnih norm, ki jih po mnenju spletnih uporabnikov kršijo žrtve sramotenja, in kaj je tem socialnim normam skupno.

Vrednote so tiste, ki vodijo potrebo po ohranjanju socialnih norm in izhajajo iz kulture, ki ima v tem smislu pomembno vlogo pri usmerjanju vedenja in spletnega sramotenja (Skoric idr., 2010). Na izraženost vrednot pa pomembno vplivajo tudi specifični dogodki znotraj kulture (Rus in Toš, 2015). V slovenskem kulturnem okolju je vrednote raziskoval Musek s pomočjo faktorske analize, dobljene kategorije vrednot pa se ujemajo z jedrnimi vrednotnimi usmeritvami Evropskega ogrođa etike in vrednot (EOEV; Musek, 2015). Musek (2015) je ugotovil, da slovenski posamezniki apolonske vrednote ocenjujejo kot pomembnejše od dionizičnih. Skoric idr. (2010) so na azijskem vzorcu odkrili, da posamezniki, ki bolj sledijo vrednotam, ki v njihovem kulturnem okolju veljajo kot pomembne, in jih tudi uresničujejo, prej izvajajo spletno sramotenje.

Posamezne primere spletnega sramotenja pogosto predstavljajo tudi večji državni mediji (Cheung, 2014), pri čemer pa je pomembno širše kulturno okolje, v katerem se odvija spletno sramotenje. Nezanemarljivo je tudi dejstvo, da so ljudje na vzhodnoevropskih območjih v preteklosti živeli v komunističnih socialnih sistemih (Schwartz in Bardi, 1997), zato naj bi bila ta kulturna okolja bolj kolektivistično usmerjena (Pučko idr., 2013). Predvsem naj bi posamezniki v tovrstnih kulturnih okoljih, kamor spada tudi slovensko, še bolj kakor posamezniki v npr. zahodnoevropskih kulturnih okoljih sledili sledečim kulturnim tipom: konzervativizmu, hierarhiji, egalitarizmu ter intelektualni in afektivni avtonomiji (Schwartz in Bardi, 1997).

Pri proučevanju, katere socialne norme je žrtev spletnega sramotenja kršila po mnenju spletnih uporabnikov, je treba analizirati, iz katerih vrednot izhaja posamezna socialna norma, in prepoznati povezavo s kulturnim okoljem, v katerem se je zgodilo spletno sramotenje.

Kontekst izvajanja spletnega sramotenja

Zaradi težko razvidne identitete spletnih uporabnikov se le-ti med uporabo spletnih omrežij osvobodijo omejujočih pritiskov družbe, vesti, morale in etike (Notar idr., 2013), sami sebe pa zaznavajo kot anonimne člane kolektivne skupine (Challenger idr., 2009). Anonimnost je eden od glavnih dejavnikov, ki pripeljejo do t. i. učinka spletne dezinhibicije (Suler, 2004). Ločiti pa moramo med tehnično in socialno zaznano anonimnostjo na spletu (Hite idr., 2014). V primeru spletnega sramotenja lahko posamezniki spletno sramotijo druge zaradi obeh vrst zaznane anonimnosti, predvsem ker se zaradi množičnosti komentarjev počutijo socialno anonimne, četudi je morebiti njihova resnična identiteta razpoznavna.

Uporabnikom socialnih omrežij se zniža moralna občutljivost (Ge, 2020). Posamezniki, ki izvajajo spletna nasilna vedenja, se pogosto moralnih posledic svojih dejanj ne zavedajo (npr. Thornberg in Jungert, 2013). Vedenja spletnega sramotenja pa štejemo pod nemoralna vedenja, saj lahko žrtvi povzročijo veliko škodo. Kognitivni proces, ko se posameznik distancira od svojega lastnega nemoralnega vedenja, imenujemo moralna razbremenitev (Kirshenbaum

idr., 2021). Bandura (2002) je opisal različne mehanizme, ki omogočijo, da se človek distancira od svojih nemoralnih dejanj, npr. prek motiva avtoritativne kazni ali prek motiva dehumanizacije.

Raziskave (npr. Hou idr., 2017) so ugotovile, da sta s spletnim sramotenjem povezana tako osebno kot splošno verjetje v pravičnost sveta (Dalbert, 1999), kar avtorji razlagajo s tem, da posamezniki preko spletnega sramotenja skušajo ohraniti obstoječi socialni red in varujejo pravičnost sveta. Da bi ohranjali svoje prepričanje v pravičen svet, tako obtožujejo in zaničujejo tiste, ki motijo socialni red, ti pa lahko postanejo žrtve spletnega sramotenja.

Sadizem je v osnovi osebna motnja, vendar se lahko v kontekstu spleta pojavlja tudi kot čustvena težnja, ki vodi vedenje (O'Meara idr., 2011). Ugotovili so, da je sadizem pomemben napovednik spletnega nadlegovanja (Kircaburun idr., 2018; van Geel idr., 2017). Iz komentarjev na spletu lahko razberemo sadistične težnje, npr. posamezniki uživajo, kadar drugi na spletu trpijo, ali se jim zdi trpinčenje drugih oseb vznemirljivo (O'Meara idr., 2011). Spletni uporabniki lahko uživajo ob trpinčenju drugih na spletu, kar avtorji imenujejo »tekstovni« sadizem na spletu (Jane, 2014).

Doživljanje jeze naj bi bilo prav tako povezano z izvajanjem spletnega sramotenja (npr. Hou idr., 2017).

Ker so žrtve spletnega sramotenja blatene, napadene in izgubijo svoj ugled (Blackford, 2016) ter ob tem doživljajo trpljenje in ker doživljanje veselja, ko posameznik vidi neko drugo osebo trpeti, imenujemo z nemškim izrazom *Schadenfreude* oziroma (v nadaljevanju) veselje ob nesreči drugega (Lange in Boecker, 2018), bi lahko s tem čustvenim stanjem razložili, zakaj je posameznik motiviran vključiti se v spletno razpravo in sramotiti nekoga ob celi vrsti že napisanih sovražnih komentarjev. Posameznik je lahko vesel, da žrtev trpi, če (a) je žrtev izvenskupinski sovražnik, (b) če se osebno primerja z žrtvijo in z njo tekmuje ali (c) če želi zagotoviti, da žrtev trpi, ker si je to pravično zaslužila (Wang idr., 2019). Avtorji (npr. Wei in Liu, 2020) so ugotovili, da so posamezniki med uporabo spleta veseli, ko vidijo tuje ljudi trpeti, ker si tolmačijo, da so si trpeči posamezniki to trpljenje tudi zaslužili.

Namen raziskave in raziskovalna vprašanja

Dosedanje raziskave so spletno sramotenje z več vidikov proučevale z različnimi metodami. V grobem bi jih lahko razdelili na dve vrsti: raziskovalci proučujejo spletno sramotenje bodisi z vidika žrtev sramotenja bodisi z vidika potencialnih izvajalcev sramotenja (Packiarajah, 2017; Skoric idr., 2010) ali pa z vidika spletnih razprav (Basak idr., 2019; MacPherson in Kerr, 2020).

Redke so tiste raziskave, ki spletno sramotenje raziskujejo z vidika spletnih komentarjev. Ocenjujemo, da je treba za maksimizacijo razlage spletnega sramotenja sprva dobra razložiti to vedenje z vidika tistih, ki ga izvajajo. Nadoknaditi torej želimo manko raziskav spletnih razprav sramotenja.

Postavili smo si sledeča raziskovalna vprašanja:

RV1: Katere oblike spletnega sramotenja lahko v spletnih komentarjih izbranih slovenskih primerov spletnega sramotenja prepoznamo?

RV2: Katere skupine socialnih norm so žrtve slovenskega spletnega sramotenja kršile po mnenju spletnih uporabnikov in katerim vrednotnim tipom ter kulturnim dimenzijam omenjene norme pripadajo oziroma iz njih izhajajo?

RV3: Kako so spletni uporabniki moralno presojali kršenje socialne norme s strani kršitelja norme, ali so ob tem izkazovali verjetje v pravičnost sveta in katere čustvene vzgibe ob sramotenju navajajo?

Metoda

Uporabili smo kvalitativno raziskavo multiple študije primera, pri tem pa izvedli tematsko analizo, s katero smo želeli odkriti teme v spletnih razpravah posameznega primera spletnega sramotenja. Uporabili smo veliko podatkovje socialnih in spletnih omrežij za odkrivanje mnenj ljudi.

Vsak izbrani primer spletnega sramotenja smo analizirali s pomočjo tehnike tematske analize, pri čemer smo uporabili tako induktivni (Fereday in Muir-Cochrane, 2006) kot deduktivni pristop kodiranja (Crabtree in Miller, 1999). Pri induktivnem pristopu se kode ustvarijo med branjem podatkov in niso znane vnaprej, pri deduktivnem pristopu pa določene teme v podatkih opredelimo že vnaprej na podlagi literature (Griswold idr., 2019). Za potrebe deduktivnega pristopa smo pred raziskovanjem na podlagi literature zasnovali kodirni priročnik (Braun idr., 2019).

Etičnost raziskave je potrdila Komisija za etiko Filozofske fakultete dne 28. 4. 2021.

Udeleženci

Enoti analize sta bili v raziskavi dve: žrtev sramotenja in komentar enega spletnega uporabnika. Za namen študije smo oblikovali seznam šestih slovenskih primerov spletnega sramotenja.

Postopek izbora šestih primerov spletnega sramotenja je bil kompleksen in je potekal v več fazah, od intervjuvanja strokovnjakov na medijskem področju do pregleda obstoječih spletnih razprav na spletu. Sprva smo navezali stik s spletnimi moderatorji, raziskovalnimi novinarji, družboslovnimi informatiki, režiserji in kliničnimi psihologi, ki se znanstveno ukvarjajo z vprašanjem javnega oziroma spletnega sramotenja, intervjuvanci pa delujejo znotraj različnih institucij: Novinarsko častno razsodišče, Center za družboslovno informatiko – FDV Ljubljana, ekipa MMC moderatorjev na RTV Slovenija itn. Vse omenjene smo v obliki spletne komunikacije na kratko intervjuvali in jih vprašali, katerih primerov spletnega sramotenja se spomnijo ter katere primere bi uvrstili v seznam spletnega sramotenja in katere ne. Enako vprašanje smo zastavili na treh slovenskih forumih (Med.Over.Net, Reddit in MMC Blog). Zanašali smo se tudi na lastno poznavanje tematike in primerov. Na podlagi odgovorov intervjuvancev in spletnih uporabnikov smo oblikovali seznam desetih primerov slovenskih žrtev spletnega sramotenja. Naš raziskovalni načrt je terjal temeljito in dolgotrajno analizo, zato smo se odločili, da bomo v raziskavi analizirali šest primerov sramotenja. Nadalje smo z namenom eliminacije štirih primerov za vsakega od desetih

primerov pregledali, koliko podatkov (spletnih komentarjev) je na voljo na spletu. Pri eliminaciji primerov smo upoštevali teoretično razdelitev med javnim napadom, spletnim nadlegovanjem in spletnim sramotenjem. Pri izboru končnih šestih primerov smo upoštevali sledeče tri kriterije: (a) žrtvi je bilo očitano kršenje socialne (in ne pravne) norme, (b) odziv spletnih uporabnikov je bil množičen (obstaja vsaj več kot 1000 komentarjev na spletu na različnih spletnih omrežjih) in (c) žrtvino kršenje socialne norme je bilo reprezentirano v etabliranih nacionalnih medijih. Poudarjamo, da je populacija slovenskih primerov sramotenja relativno majhna. Na podlagi intervjujev strokovnjakov s področja medijev in lastnega pregleda slovenske spletne zgodovine ocenjujemo, da je bilo v zadnjih desetih letih na spletu, upoštevajoč vse teoretične opredelitve, od 10 do 15 primerov slovenskega sramotenja, pri čemer bi marsikateri primer uvrstili prej pod spletni napad kot sramotenje. Naš vzorec šestih primerov spletnega sramotenja je tako relativno reprezentativen za slovensko kulturno okolje.

Druga enota analize so bili komentariji. V študijo smo zajeli 24.382 spletnih komentarjev iz šestih različnih primerov slovenskega spletnega sramotenja. Spletne razprave smo vzorčili z različnih spletnih strani z možnostjo komentiranja (npr. RTV MMC, 24ur.com itn.), socialnih omrežij (npr. Facebook, Twitter) in različnih forumov (npr. Reddit, Med. Over.Net). Z upoštevanjem selekcijskih kriterijev smo v

nadaljnjo analizo zajeli 8200 spletnih komentarjev. Izbrane primere slovenskega sramotenja prikazujemo v *tabeli 1*.

Pripomočki za kodirni priročnik tematske analize

V kodirni priročnik so bile izbrane postavke lestvic tistih konstruktov, za katere se je izkazalo, da so empirično ali teoretično povezani z vedenjem spletnega sramotenja.

Kode v kodirnem priročniku, ki se nanašajo na oblike sramotenja, so bile snovane na podlagi raziskave Laidlaw (2017), Basaka idr. (2019) in Clarka (2020). Kode, ki se nanašajo na oblike sramotenja, so bile: vigilantizem, ustrahovanje, fanatizem, opravljanje, pozivi k odpovedi, primerjava, sarkazem/šala, podajanje sodb in argumentacija kajpajevstva. Oblike vigilantizem, ustrahovanje, fanatizem, opravljanje in pozivi k odpovedi so opisani v uvodu, v nadaljevanju pa opisujemo še kode Basaka idr. (2019). V primerjalnih komentarjih se razbere zaznava entitete, ki je omenjena v komentarju, s katero se primerja vedenje ali obnašanje sramotenega. Besedilo v komentarjih morda ne vsebuje dovolj namigov, da komentator primerja dejanje z neko drugo entiteto, saj se komentatorji pri pisanju komentarjev zanašajo na kolektivni spomin uporabnikov spletnih omrežij in računajo, da vsi razumejo kontekst njihovega komentarja (Basak idr., 2019). Sarkastični oziroma šaljivi komentarji so

Tabela 1

Seznam analiziranih slovenskih primerov spletnega sramotenja v zadnjih 10 letih na slovenskih spletnih omrežjih (ustvarjen po vzoru Basak idr., 2019; Cai in Tolan, 2020; MacPherson in Kerr, 2020)

#	Šifra žrtve	(Ne)znana oseba	Datum sprožilnega dogodka	Sprožilni dogodek	Medij sprožilnega dogodka	Posledice za žrtev	Ali se je žrtev opravičila
1	ŽS1	Neznana oseba	18. 11. 2014	Objavi se videoposnetek, kjer ima zaposleni spolni odnos s svojo sodelavko.	Spletni portal	Samomor	Da
2	ŽS2	Javna oseba	16. 2. 2019	Članica strokovne komisije med razglasitvijo zmagovalca ozvočenja v mikrofoni izjavi: »Ne morem f*king verjet!« in objame drugouvrščenega tekmovalca.	Televizijska oddaja	Žrtev za javnost pove, da nekaj mesecev za tem ni mogla nastopati samozavestno; vidnih posledic ni.	Da
3	ŽS3	Javna oseba	4. 5. 2019	Avtor v reviji izpostavi, da sam parkira na parkiriščih za invalide.	Revija	Revija sodelovanje z žrtvijo prekine.	Ne
4	ŽS4	Javna oseba	24. 12. 2019	Politik na svojem Twitter računu na božični dan tvitne »Happy Christmas You Filthy Animals« (citata iz ameriškega božičnega filma Sam doma).	Twitter	Za izjavo se opraviči in nadaljuje z delom v politiki.	Da
5	ŽS5	Javna oseba	28. 2. 2020	Novinar izjavi: »Ko vidim človeka, ki se sprehaja s psom, si mislim, ja, pa ti nimaš nobenega prijatelja?«	Televizijska oddaja	Nekaj časa v oddaji ne sodeluje.	Ne
6	ŽS6	Javna oseba	28. 11. 2021	Voditelj v intervjuju na televiziji predvidoma brez vnaprejšnjega soglasja svoje gostje razkrije igralkino seksualno usmerjenost.	Televizijska oddaja	Ni znano.	Ne

Opomba. ŽS je kratica za »žrtev sramotenja«.

tisti, kjer se posameznik šali na račun žrtve na različne načine. Pri določitvi, ali je določen komentar sarkastičen oziroma šaljiv, nam lahko pomagajo tudi »čustvenčki« ali nenadna sprememba sentimenta v komentarju (Basak idr., 2019). Podajanje sodb kot obliko sramotenja predstavljajo različne nekritične sodbe spletnih komentatorjev, ti komentarji pa se navadno začnejo z glagolom (navadno modalno pomožni glagoli; Basak idr., 2019), kot so npr. moram, znam, morem, upam, smem. V primeru argumentacije kajpajevstva komentator v svojem komentarju izpostavi žrtevino dejanje kot nekaj, kar se je že zgodilo nekoč v preteklosti (Basak idr., 2019), namen te argumentacije pa je sramotenega prikazati kot neverodostojno in značajske neustrezno osebo (Vezjak, 2020). Komentarje, ki vsebujejo argumentacijo »kajpajevstva« prepoznamo tako, da uporabljajo prislove, kot so kaj, zakaj, kako itn., ter glagole v pretekliku (Basak idr., 2019). Na začetku takega komentarja je navadno začetno vprašanje *Kaj pa?* (Vezjak, 2020).

Kode, ki se nanašajo na povode za moralno razbremenjena vedenja, so bile snovane na podlagi *General Legal Moral Disengagement Scale* avtorice J. M. Kirshenbaum idr. (2021).

Kode, ki se nanašajo na verjetje v pravičnost sveta, so bile oblikovane na podlagi *General and the Personal Belief in a Just World Scale*, ki jo je oblikovala C. Dalbert (1999).

Kode, ki se nanašajo na veselje ob nesreči drugega oziroma čustva, so bile oblikovane na podlagi tripartitnega modela avtorja Wang idr. (2019). Tripartitni model nima svojega merskega pripomočka, zato smo pri prepoznavanju veselja ob nesreči drugega v komentarjih v kodirni priročnik dodali kodo evaluativnih petih izjav raziskovalca van Dijka idr. (2006).

Kode, ki se nanašajo na sadistične težnje, so bile oblikovane na podlagi *Short Sadistic Impulse Scale* (O'Meara idr., 2011).

Kode, ki se nanašajo na socialne norme, so bile oblikovane na podlagi *The Social-Norm Espousal Scale* (Bizer idr., 2014).

Kode, ki se nanašajo na vrednote, pa so bile oblikovane na podlagi *Muskove lestvice vrednot* (Musek, 2015).

Zbiranje podatkov

Pridobivanje podatkov je potekalo v marcu 2022 s pomočjo metode »web scraping«. Komentarji, ki niso ustrezali kriterijem, so bili izločeni. Vsak komentar je imel (a) časovni žig, (b) pripadajoče spletno omrežje in (c) informacijo o tem, ali se lahko identiteta avtorja komentarja razbere ali ne. Vse spletne razprave so bile datumsko, glede na datum pričetka razprave, razvrščene od najstarejše do najnovejše, znotraj razprav pa so bili komentarji prav tako razvrščeni od prvega do zadnjega objavljenega komentarja v razpravi. Vse spletne razprave pri enem primeru sramotenja so bile združene v en večji, t. i. korpus oziroma besedilno veliko podatkovje, ki smo ga nato analizirali. Pri nadaljnji analizi smo ignorirali vrstni red komentarja v razpravi in pripadnost posameznega komentarja posameznemu mediju oziroma spletni razpravi.

Analiza podatkov

Analiza je potekala s plačljivo verzijo programa *ATLAS.ti* (verzija 22.0.6.0; ATLAS.ti Scientific Software

Development, 2022). Podatki so bili sprva analizirani s pomočjo induktivnega kodiranja tematske analize, nato še deduktivnega. Sledilo je povezovanje kod prek obeh pristopov kodiranja. Vsak komentar posebej smo večkrat prebrali. Posameznim segmentom komentarjev smo pripisali posamezne kode. Kode smo povezovali v teme. Posledično smo pridobili informacijo o frekvencah posameznih kod v korpusu. Nadalje smo uporabili hi-kvadrat teste prileganja oziroma hi-kvadrat teste za neodvisnost frekvenc, da smo odgovorili na svoja raziskovalna vprašanja.

Sprva smo analizirali drugo enoto analize, to so spletni komentarji. Po pripisu kod posameznim segmentom komentarjev in povezovanju je nastopila analiza druge enote, to so primeri sramotenja. Preko primerjav pojavnosti frekvenc med različnimi primeri sramotenja smo interpretirali, kaj te razlike in podobnosti v frekvencah pomenijo ter kako jih lahko razlagamo. Analiza spletnih komentarjev je tako služila natančnemu kodiranju, pri čemer smo v pisno izraženih stališčih spletnih uporabnikov prepoznavali različne psihološke konstrukte, s čimer smo pridobili informacijo o frekvencah pojavljanja posameznih tem znotraj enega primera sramotenja. Namen raziskave pa je bil primerjati primere sramotenja, zato smo z analizo primerov sramotenja prepoznali vzorce, kako spletni uporabniki sramotijo. Primerjava med primeri sramotenja je služila tvorbi abstrakcije opisa, kako spletno sramotenje poteka in kako so si primeri podobni oziroma različni ter v čem (motivi za sramotenje, oblike sramotenja ...).

Po končani analizi smo vse pridobljene spletne komentarje zaradi varstva osebnih podatkov izbrisali iz naših arhivov.

Rezultati

Pri vsakem komentarju smo označili, ali ima avtor komentarja prepoznano osebno identiteto ali je anonimen. Če je bil sramotilen, če je bil tekstoven (brez slik itn.) in če je vsebinsko govoril o temi, o kateri je tekla spletna razprava, smo ga obdržali v analizi. Kot je razvidno iz *tabele 2*, je bila večina spletnih uporabnikov v spletnih razpravah osebno razpoznavna. V analizi smo v večini primerov obdržali okoli 30 % vseh pridobljenih komentarjev. V nekaterih primerih so bile spletne razprave tudi izbrisane s spleta zaradi posredovanja različnih institucij (npr. Novinarskega častnega razsodišča), kar nam je oteževalo dostop do podatkov. Vse možne razprave, ki so se razvijale okrog datuma pričetka sramotenja v vseh šestih primerih, so bile v naši raziskavi zajete in smo jih pred analizo prebrali ter glede na selekcijske kriterije tudi prečistili.

Prepoznane oblike spletnega sramotenja v povezavi z načinom kršenja socialne norme

V spletnih komentarjih smo na podlagi tematske analize in s pomočjo dosedanjih klasifikacij oblik sramotenja (Basak idr., 2019; Clark 2020; Laidlaw, 2017) prepoznali pet splošnih oblik sramotenja s specifičnimi oblikami sramotenja ter dodali naše nove prepoznane splošne in specifične oblike sramotenja, ki jih prikazujemo v *tabeli 3*. Vsako specifično obliko sramotenja ponazarjamo s primeri komentarjev, ki smo jih odkrili v korpusu.

Socialne norme se lahko kršijo na različne načine. Zanimalo nas je, na kakšne načine se lahko po prevladujočem mnenju spletnih uporabnikov prekrši socialna norma. V skladu z Lewisovo (1992, v Danielson, 2013) klasifikacijo smo prepoznali tri načine, kako se lahko krši socialna norma: posamezniki jo lahko kršijo po pomoti oziroma naredijo napako, lahko jo kršijo zaradi indiferentnosti oziroma brezčutnosti do drugih ljudi, lahko pa jo kršijo načrtno z namenom škodovanja drugim ljudem.

V kategorijo razloga za sramotenje spodrsrlaj/napaka smo uvrstili primera $\check{S}_1$ in $\check{S}_2$. $\check{S}_1$ je bil najpogostejše sramoten zaradi neupoštevanja oziroma nerazumevanja svoje vloge moralne avtoritete, ki jo ta vloga zahteva, saj naj ne bi razumel, da na delovnem mestu ne sme imeti spolnih odnosov. $\check{S}_2$ pa je bila najpogostejše sramotena zaradi domnevnih koruptivnih odnosov oziroma nerazumevanja svoje vloge članice strokovne žirije, pogosto pa je bila sramotena tudi zaradi preklinjanja na nacionalni televiziji. V kategorijo razloga indiferentnosti smo uvrstili primera $\check{S}_4$ in $\check{S}_6$. $\check{S}_4$ je bil najpogostejše sramoten zaradi neprimerne citata, s katerim naj bi na verski praznik užalil različne verske skupine, pri tem pa so mu očitali, da ni pomislil, kako bo s citatom prizadel ljudi v državi. $\check{S}_5$ pa so uporabniki najpogostejše očitali, da sodi življenja drugih ljudi in da je pri tem neempatična do lastnikov živali, predvsem psov. V kategorijo razloga načrtno škodovanje smo uvrstili primera $\check{S}_3$ in $\check{S}_6$. $\check{S}_3$ so uporabniki najpogostejše sramotili zaradi zaznanega načrtnega napadanja šibkejših in ranljivejših članov naše družbe, specifično invalidov, prav tako pa so jo najpogostejše sramotili zaradi zaznane škodoželjnosti prav zaradi njene izjave o pravici invalidov do parkiranja. Podobno so $\check{S}_6$ najpogostejše sramotili zaradi zaznanega načrtnega nespoštovanja intimnega življenja drugih ljudi, pogosto pa so žrtev sramotili zaradi zaznane maščevalnosti in načrtno škodoželjnosti do svoje gostje v televizijski oddaji.

Nadalje nas je zanimalo, ali in kako se oblike sramotenja razlikujejo glede na način kršenja socialne norme. Primere sramotenja smo združili v tri skupine glede na prepoznane razloge za pričetek sramotenja oziroma načine kršenja socialne norme. Nato smo znotraj vsake skupine obtežili oziroma normalizirali vse frekvence posameznih petih oblik sramotenja in jih sešteli. S hi-kvadrat testom za neodvisnost

smo odgovorili na vprašanje, ali so frekvence znotraj variabel *oblike sramotenja* in *način kršenja norme* med seboj odvisne ali neodvisne, rezultate pa prikazujemo v tabeli 4.

Naši podatki niso v skladu z ničelno hipotezo H_0 , ki pravi, da sta variabli *oblike sramotenja* in *način kršenja norme* nepovezani. Na osnovi naših podatkov torej ugotovimo, da sta variabli medsebojno odvisni, $\chi^2 = 645,66$, $df = 8$, $p < 0,001$. Standardizirane rezidualne primerjamo glede na kritično vrednost $z = \pm 2,94$. Zaradi multiplega post hoc testiranja smo korigirali p vrednost, ki je bila prvotno 0,05, z Bonferronijevo metodo, popravljena vrednost $p = 0,003$. Moč učinka je srednje močna, saj je vrednost Cramerjevega V med $0,2 < ES \leq 0,6$ (vrednosti nad 0,6 nakazujejo na močno moč učinka pri hi-kvadrat testu neodvisnosti frekvenc za $k = 5$ kategorij, kot smo jih imeli mi v naši analizi, tj. pet oblik sramotenja).

Uporabniki statistično pomembno bolj frekventno *ustrahujejo* žrtev, če je bila slednja do ljudi indiferentna oziroma je načrtno škodovala drugim ljudem, statistično pomembno manj frekventno pa *ustrahujejo* žrtev, če je slednja storila napako oziroma spodrsrlaj. Uporabniki se statistično pomembno bolj frekventno *norčujejo* iz žrtev, ki so storile napako oziroma spodrsrlaj, statistično pomembno manj frekventno pa iz žrtev, ki so načrtno škodovala drugim osebam. Uporabniki statistično pomembno bolj frekventno *vigilantno razkrivajo informacije* o tistih žrtvah, ki so storile napako oziroma spodrsrlaj, statistično pomembno manj frekventno pa *vigilantno razkrivajo informacije* tistih žrtev, ki so do drugih ljudi indiferentne. Uporabniki so statistično pomembno bolj frekventno *pozivali k odpovedi* tistih žrtev, ki so do drugih oseb indiferentne. Uporabniki so statistično pomembno bolj frekventno *fanatično napadali različne identitete* tistih žrtev, ki so načrtno škodovala drugim, in statistično pomembno manj frekventno *fanatično napadali identitete* tistih žrtev, ki so storile napako oziroma spodrsrlaj.

Prepoznane oblike norm, prepoznani vrednotni tipi in prepoznane kulturne dimenzije

V vseh primerih sramotenja smo v korpusu vse skupaj prepoznali $N = 1418$ pojavitev specifičnih norm. Vsaka norma

Tabela 2

Število pridobljenih in sramotilnih komentarjev, število kod ter število anonimnih uporabnikov oz. uporabnikov s prepoznano osebno identiteto

Šifra	Število vseh pridobljenih komentarjev ($N = 24.382$)	Število in odstotek komentarjev v analizi ($n = 8.200$)	Število kod	Število vseh kodiranj	Število uporabnikov, ki so prispevali komentarje v razpravi	Frekvenca in odstotek anonimnih uporabnikov	Frekvenca in odstotek uporabnikov s prepoznano osebno identiteto
$\check{S}_1$	1518	1.374 (90,51 %)	133	3787	1366	345 (25,26 %)	1.021 (74,74 %)
$\check{S}_2$	6348	1.415 (22,29 %)	78	3077	1303	515 (39,52 %)	788 (60,48 %)
$\check{S}_3$	4069	1.419 (34,87 %)	43	3210	1355	186 (13,73 %)	1.169 (86,27 %)
$\check{S}_4$	4587	1.164 (25,38 %)	54	2799	1127	821 (72,85 %)	306 (27,15 %)
$\check{S}_5$	4779	1.330 (27,83 %)	53	2985	1315	161 (12,24 %)	1.154 (87,76 %)
$\check{S}_6$	3081	1.498 (48,62 %)	54	3815	1498	199 (13,28 %)	1.299 (86,72 %)

Tabela 3

Splošne in specifične oblike sramotenja

Splošna oblika sramotenja	Specifična oblika sramotenja	Primer spletnega komentarja
Ustrahovanje	a. Grožnje s fizičnim nasiljem in smrtjo	SU97 (ŽS ₁): »Kje maš kašn nastop v kralemi? Ful rad bi ti zabrisu kak jajc s prve vrste.« SU809 (ŽS ₃): »Če bi jo vidu da parkira na mestu za invalide, bi pa ona zvedla kaj bo v UKC za večerjo!« SU1207 (ŽS ₄): »Tega bi pa rad srečal na ulici. Mislim, da bi za nekaj časa res postal zver.« SU2288 (ŽS ₃): »Baba je za na ketno pa nagobčnik na gobec. Tko da bo videla kako je biti pes v njeni glavi.« SU2820 (ŽS ₃): »Stara, dej si šus v glavo!!!«
	b. Dehumanizacija	SU1855 (ŽS ₃): »Rekel bi krava al pa koza ampak nočem žaliti živali ki imajo več pameti kot ta oseba.« SU794 (ŽS ₃): »Škoda, ker hodiš po tej zemlji in smradiš ta zrak.« SU2008 (ŽS ₄): »Ni vreden, da diha slovenski zrak.« SU2467 (ŽS ₃): »Takšni osebk ne bi smeli imeti svojih otrok, saj jih vzgajijo v nenormalnem sovraštvu do živali. Fui!«
	c. Psihološko razvrednotenje	SU388 (ŽS ₃): »Gospa je pač bolna v glavi. Tsekakor ji priporočam zdravljenje.« SU1327 (ŽS ₃): »Ta ženska je samo pokazala, da sodi v srednji vek, primitivna baba.« SU527 (ŽS ₆): »Tipični primer reptila, ki rabi tujo energijo. Takih je veliko in zdaj se svet čisti od njih, zato pa iščejo zadnjo kapljico krvi.«
	d. Diskreditacija poklica in preteklih dosežkov	SU2647 (ŽS ₄): »Kje je pa ta prasec umazani skorumpirani komunistični rdečefasistični kupil doktorat?« SUSU342 (ŽS ₃): »Samooklicana intelektualka opisuje take gravžarije v svoji knjigi, da me je sram, da sem jo prebrala.«
	e. Drugi poskusi vplivanja na čustva	SU689 (ŽS ₄): »Jaz nisem veren, a njegovo dejanje obsojam. Tipičen birokratski povzpemik.«
Vigilantizem	a. Razkrivanje informacij o družini	SU1910 (ŽS ₃): »Bom grda: ni čudno, da ji je mož ušel.« SU3246 (ŽS ₃): »Ima 4 ali 5 otrok, z različnimi partnerji seveda ...« SU3895 (ŽS ₃): »Ločenka, ki razmišlja ločeno...«
	b. Razkrivanje informacij iz preteklega življenja (otroštvo, mladostništvo itn.)	SU229 (ŽS ₁): »Gre za kabinet *01 na in on je med bedri, zanjo pa nisem prepričana katera je, ampak glede, da je njen.....« SU131 (ŽS ₆): »Dejansko se človek res vpraša, kaj vse je šele morala požret za svojo kariero. Kdor pozna razmere na TV v tistih časih, ko je bila mlada in ambiciozna, ve, kako je to potekalo.«
	c. Razkrivanje osebnih informacij (starost, kraj bivanja itn.)	SU2230 (ŽS ₃): »A mi lahko nekdo prosim napiše, s katerim avtomobilom se prevaža ta prasica pokvarjena, po možnosti še registrsko zraven! Hvala!«
	d. Razkrivanje nazorov (politična pripadnost, verska prepričanja)	SU381 (ŽS ₃): »Ona je bila tudi kandidatka na listi *** za državnozbornske volitve 2018.« SU1100 (ŽS ₄): »Bitje živi v podedovanem stanovanju po fotru, ki je bilo last JNA.«
	e. Razkrivanje informacij o poklicu in zaposlitvi (plača, odnosi s sodelavci itn.)	SU2676 (ŽS ₂): »Poleg tega če se ne motim NA tv dela tudi njen mož, torej je to vse neka privat firma.«

Tabela 3 (nadaljevanje)

Splošna oblika sramotenja	Specifična oblika sramotenja	Primer spletnega komentarja
Fanatizem	a. Napad na spol (seksizem)	SU1166 (ŽS ₁): »Ej ste kdaj dobro pogledali kako se nekatere prfokse oblačjo...ko pridem na gu...o mama...bi jo kr takoj "pocartal"!«
	b. Napad na etnično ali nacionalno pripadnost	SU2550 (ŽS ₄): »Afganistanska brada, oči od nilskega konja in kamelja ušesa iz Alžirije.«
	c. Napad na versko ali politično prepričanje	SU1138 (ŽS ₄): »Glede na postavo, zalitost in zamaščenost, bi prej rekel da je eden večjih požeruhov prav levi fašist.«
	d. Napad na starost (starizem)	SU1834 (ŽS ₄): »Saj mu še dlake niso zrasle, pa ima že tako funkcijo.« SU2285 (ŽS ₃): »Gospa je že v letih, ko se mehko tkivo v glavi spreminja v skuto!«
	e. Napad na videz in zunanje značilnosti (aspektizem)	SU3058 (ŽS ₆): »Ona je pa ja najboljša antireklama za plastične operacije. Take tujci objavljajo na Youtube kot „10 najhujših pokvek po plastičnih operacijah“.«
		SU1044 (ŽS ₁): »Če sta si to privoščila med delovnim časom morata dobiti odpoved, ker normiran delavec in delavka še hlače za nujno wc potrebo komaj slečeta.« SU87 (ŽS ₁): »Na šoli gotovo ne moreta več delat. kadarkoli jih bodo otroci videli, bodo imeli to pred očmi in bodo med poukom razmišljali o tem.«
Pozivi k odpovedi	a. Pozivi za sodno preganjanje (tožbe, policija itn.)	SU1265 (ŽS ₄): »Odlična šala za tega nedozorelega privilegiranca bi bila doživljenjsko čiščenje pločnikov. Za tega doktorja kulture! Opravičilo ne zadrži izvršbe, se mu pa lahko občasno opravičimo, če bo dobro pometal.« SU3139 (ŽS ₄): »Takoj bi ga morali poslati na Zavod za zaposlovanje z minimalnim dohodkom! Sram naj ga bo!«
	b. Pozivi k odpustitvi in onemogočanju zaposlovanja (prepoved dela v javni upravi itn.)	SU1316 (ŽS ₃): »Jaz bi na njenem mestu za kakšno leto odšla iz države, da se njeno noro klobasanje počasi pozabi.« SU2983 (ŽS ₃): »Sem mislila kupiti njeno knjigo, je ne bom, niti je ne bom brala, se mi je preveč zamerila.« SU1960 (ŽS ₃): »Joj, joj, kakšno osebo ste dali za medijsko osebnost. Pod nujno jo morajo skenslate iz vseh medijih, posebej TV.«
	c. Pozivi k popolni izključitvi iz javnega življenja (izgon iz države, prepoved v medijih, prenehati slediti na socialnih omrežjih itn.)	SU2502 (ŽS ₂): »****s, ko te jebe! Kje je že gumbek, da te od-všečkam in ti neham slediti.... aha evo ga! Adijo!« SU226 (ŽS ₂): »Sem želela na koncert...in bom pregovorila celo družbo, da ne gremo. Ne podpiram več takih ljudi!« SU1698 (ŽS ₃): »Predlagam vsem tistim, ki so všečkali in sledijo strani te gospe, da se iz te strani «odklopijo». Mogoče, ampak res mogoče se bo gospejin veliki ego spustil na realna tla, ko bo brez sledilcev.« SU489 (ŽS ₃): »Upam, da se ji njena obri podere kot hiša iz kock in bo prosila oziroma pričela delati za svoje preživetje.«
	d. Pozivi k bojkotiranju storitev (neplačevanje knjig, neobiskovanje koncertov itn.)	SU2830 (ŽS ₂): »Gospa naj vas bo sram na besede, ki ste jih v oddaji izrekla. Če se vam zdi nagravnno, da človek ima rad svojo žival vi ste BREZ SRCA in zahtevam od vas URADNO opravičilo za vse lastnike psov, ki ste jih užalili! NAJ VAS BO RESNIČNO SRAM!«
	e. Pozivi k opravičilu	

Tabela 3 (nadaljevanje)

Splošna oblika sramotenja	Specifična oblika sramotenja	Primer spletnega komentarija
Norčevanje	a. Deljenje osebnih izkušenj z žrtvijo (opravljanje)	SU213 (ŽS ₁): »Mimogrede, tudi jaz sem hodil na to šolo, in sem ga poznal po zelo strogi vzgoji-bi rekel da cerkveni. rad nas je zajebeval, dajal slabe ocene, iskal neznanje, predvsem pa je hodil po šoli kot policaj!« SU874 (ŽS ₆): »Pred 35. leti (po službeni dolžnosti), sem bila večkrat z njo. Danes lahko rečem samo: uboga je. Igra težko vlogo svojega življenja. Na zunaj vse super druper, notranje ena sama razvalina.«
	b. Primerjave s hipotetično ali resnično situacijo ali drugimi osebami	SU2229 (ŽS ₂): »Si predstavljáš trgovko, pri trgovcu, ki prodaja izdelke dveh firm, ki zabrusi "faking ne morem verjet, da ste izbrali izdelek od te firme, ne pa one druge.«
	c. Podajanje sodb in obsodb dejanja	SU67 (ŽS ₃): »Jaz celo sosedovega mačka ne zamenjam za 100 takšnih, kot je ona, in to pri njenih dvajsetih letih.«
	d. Šale, sarkastične opazke in evfemizmi	SU127 (ŽS ₁): »Jao, kakšna štala. Pa ta posnetek si narobe razlagate. V šoli so uvedli nov predmet spolna vzgoja in praktično usposabljanje.«
	e. Primerjava žrtvinega dejanja z njenim preteklim dejanjem (kajpajevstvo)	SU1856 (ŽS ₄): »A je tale model mogoče sodeloval takrat ko je „študentarija“ metala jajca v zgradbo parlamenta, ko ta model še skoraj ni vedel kaj je to parlament itd. in taki sedaj sedijo na takih položajih in se norčujejo iz poštenega naroda?«

Opombe. Kratica SU pomeni »spletni uporabnik«, zraven je zapisana zaporedna številka spletnega uporabnika v korpusu spletnih razprav pri posameznem primeru sramotenja (h kateri žrtvi pripada posamezen komentar, je zapisano v oklepaju poleg spletnega uporabnika).

je bila v korpusih reprezentirana v različnih frekvencah. Vse norme pa smo preko večkratnega branja združili v tri vrste norm, in sicer:

- norme lepega in vlogi ustreznega vedenja (npr. lepo vedenje, moralna avtoriteta, upoštevanje bontona, spodobno obnašanje osebe glede na njeno funkcijo itn.);
- norme spoštljivega in vzajemnega odnosa do drugih ljudi (npr. spoštovanje intimne in zasebnosti drugih, prijazno obnašanje, zvestoba, nediskriminatorski odnos itn.);
- norme humanistične skrbi za širšo kolektivno skupnost (npr. skrb za šibkejše, spoštovanje pravic drugih, solidarnost drug do drugega itn.).

Nadalje smo želeli ugotoviti, iz katerih splošnih vrednotnih tipov izhajajo vseh 36 prepoznanih norm. Vsaki normi smo na podlagi tematske analize pripisali sprva specifične vrednote in nato vrednote srednjega obsega po klasifikaciji *MLV-R* (Musek, 2015). Specifične vrednote, ki smo jih pripisali normam, so bile (v vrstnem redu pogostosti pripisov kod): *spoštovanje drugih* ($n = 8$), *čistost obnašanja* ($n = 7$), *pravičnost* ($n = 3$), *solidarnost* ($n = 3$), *poštenost* ($n = 2$), *strpnost* ($n = 2$), *dobrota* ($n = 2$), *zvestoba* ($n = 1$), *udobno življenje* ($n = 1$), *domoljubje* ($n = 1$), *zdravje* ($n = 1$), *spoštovanje zakonov* ($n = 1$), *izpolnjevanje verskih dolžnosti* ($n = 1$), *prijateljstvo* ($n = 1$), *modrost* ($n = 1$) in *enakost* ($n = 1$). Slednjim vrednotam smo pripisali vrednotne tipe: *socialni*, *religiozni*, *družinski*, *integritetni*, *demokratični*, *čutni* ter *vrednote modrosti in samoaktualizacije*.

Vsaki prepoznani normi pa smo na podlagi poglobljene tematske analize pripisali eno od štirih kulturnih dimenzij vrednot v skladu s Shwartzovo in Bardijevo (1997) klasifikacijo: *konzervativizem*, *hierarhijo*, *egalitarizem* in *avtonomijo* (pri čemer smo pri pripisovanju združili afektivno in intelektualno avtonomijo).

Dobili smo torej tri spremenljivke: vrste norm, vrednotne tipe in kulturne dimenzije vrednot. Ker smo norme v nekaterih primerih sramotenja prepoznali pogostejše kakor v drugih primerih sramotenja, smo frekvence obtežili. Izvedli smo hi-kvadrat test prileganja, da bi ugotovili, ali so se vrste norm, vrednotni tipi in kulturni tipi enako pogosto pojavljali v podatkih.

Vrste norm, vrednotni tipi in kulturne dimenzije vrednot niso enako pogosto izraženi v populaciji. Hi-kvadrat prileganja je bil pri testiranju ničelne hipoteze o enaki distribuciji frekvenc znotraj vsake od treh skupin merjenih spremenljivk statistično pomemben pri $p < 0,001$, in sicer za vrste norm, $\chi^2 = 86,24$, $df = 2$, $N = 1418$; za vrednotne tipe, $\chi^2 = 1.118,00$, $df = 6$, $N = 1.418$ in za kulturne dimenzije vrednot, $\chi^2 = 53,69$, $df = 3$, $N = 1.418$. Izvedli smo post-hoc analizo standardiziranih rezidualov (glej *tabelo 5*), da bi ugotovili, katere kategorije znotraj posamezne spremenljivke se v populaciji statistično pomembno pojavljajo pogostejše in katere manj. Cramerjev V za hi-kvadrat test prileganja pri vrstah norm (število kategorij $k = 3$) je 0,17, kar je majhna moč učinka pri $k = 3$ številu kategorij (majhna moč učinka za 3 kategorije pri hi-kvadrat testu prileganja je med $0,071 \leq 0,212$). Cramerjev V za hi-kvadrat test prileganja pri vrednotnih tipih (število kategorij $k = 7$) je 0,36, kar je zelo močna moč učinka pri $k = 7$ številu kategorij (močna moč učinka za sedem kategorij

pri hi-kvadrat testu prileganja je $\geq 0,217$). Cramerjev V za hi-kvadrat test prileganja pri kulturnih dimenzijah vrednot pri $k = 4$ številu kategorij je 0,11, kar je majhna moč učinka pri $k = 4$ številu kategorij (majhna moč učinka za štiri kategorije pri hi-kvadrat testu prileganja je $0,058 \leq 0,173$).

V naših podatkih so uporabniki statistično pomembno pogostejše izražali norme lepega in vlogi ustreznega vedenja ter norme spoštljivega in vzajemnega odnosa do drugih ljudi; statistično manj pomembno pa so uporabniki izražali norme humanistične skrbi za kolektivno skupnost. Na naših podatkih so uporabniki statistično pomembno pogostejše izražali socialne in religiozne vrednote; statistično manj pomembno pa čutne, demokratične in družinske vrednote ter vrednote modrosti in samoaktualizacije. Prepoznane norme so statistično pomembno bolj izhajale iz kulturne dimenzije hierarhije in statistično pomembno manj iz kulturne dimenzije egalitarizma. Razlike v pričakovanih in opazovanih frekvencah pri dimenzijah konzervativizma ter avtonomije niso bile statistično pomembne niti v smeri nižjih ali večjih opazovanih frekvenc.

Moralno presojanje spletnih uporabnikov, ko žrtev spletno sramotijo, in njihovo verjetje v pravičnost družbe

S pomočjo tematske analize smo preko multiple študije primera pri različnih primerih sramotenja prepoznali različna stališča, v katerih so spletni uporabniki moralno presojali,

Tabela 4

Standardizirani reziduali v hi-kvadrat kontingenčni tabeli za pogostost oblik sramotenja glede na način kršenja socialne norme

Oblike sramotenja/ norčevanja	Spodrsrljaj/ napaka	Indiferent- nost	Načrtno škodovanje
Ustrahovanje			
Opazovana f	417,55	864,82	1260,88
Pričakovana f	611,39	798,98	1132,88
R	-11,70*	3,66*	6,64*
Norčevanje			
Opazovana f	562,52	387,07	293,35
Pričakovana f	298,80	390,48	553,66
R	19,57*	-0,23	-16,61*
Vigilantizem			
Opazovana f	217,14	115,20	274,78
Pričakovana f	145,95	190,73	270,44
R	7,12*	-6,95*	0,37
Pozivi k odpovedi			
Opazovana f	211,74	356,31	412,45
Pričakovana f	235,71	308,03	436,76
R	-1,95	3,62*	-1,70
Fanatizem			
Opazovana f	87,06	231,60	530,54
Pričakovana f	204,15	266,78	378,27
R	-10,12*	-2,80	11,31*

Opomba. R = standardiziran rezidual. * $p < 0,003$. ^a Cramerjev $V = 0,23$.

zakaj je bilo kršenje norme s strani kršitelja moralno sporno. Teme moralnega presojanja smo povezali v štiri širše teme, rezultate pa prikazujemo v tabeli 6.

Spletni uporabniki so razumeli, da je žrtev sramotenja s kršenjem socialne norme na najrazličnejše načine škodovala objektu oziroma subjektu, ki so ga uporabniki zaznavali poleg žrtve sramotenja. V primeru $\check{S}_1$ naj bi bila prizadeta subjekta družini obeh akterjev v situaciji (obeh zaposlenih, ki sta imela spolni odnos na delovnem mestu); v primeru $\check{S}_2$ naj bi bila prizadeta subjekta zmagovalca prireditve, do katerih naj bi se televizija in žrtev sramotenja vedla nepošteno; v primeru $\check{S}_3$ naj bi bili prizadeti subjekti invalidne osebe; v primeru $\check{S}_4$ naj bi bili prizadeti subjekti slovenski katoliki oziroma verske skupine; v primeru $\check{S}_5$ naj bi bili prizadeti subjekti lastniki živali oziroma psov oziroma živali/psi; v primeru $\check{S}_6$ pa naj bi bila prizadeti subjekt gostja v televizijski oddaji, sicer v javnosti znana tudi kot žrtev spolnega nasilja. Subjekt oziroma objekt so nadalje pogosto viktimizirali, torej izpostavljali prepričanje, da je slednji žrtev zaradi kršenja norme s strani tistega, ki so ga sramotili. Subjekt oziroma objekt je bil pogosto zaznan kot nedolžen oziroma moralno »čist«. Žrtve sramotenja, ki so jih uporabniki sramotili, so bile pogosto zaznane kot vzvišene, ker niso pokazale javnega obžalovanja svojih dejanj. Pogosto so bili prepričani, da so žrtve v resnici zlobne osebe, ki so načrtno kršile socialno normo. Pogost indikator, da je žrtev zlobna,

so uporabniki navajali njen »nasmeh«, ki so ga zaznavali bodisi v televizijskih oddajah ali na socialnih omrežjih, ko so z videoposnetkov ali fotografij neposredno opazovali žrtev sramotenja. Spletni uporabniki so kot razloge, zakaj spletno sramotijo druge, navajali predvsem dva, in sicer verjetje, da kazni v našem svetu obstajajo in so določene vnaprej (motiv avtoritativne kazni) ter da je žrtve sramotenja treba sramotiti zato, ker uradni sistem kaznovanja ne deluje, kot bi moral. Uporabniki so pogosto razumeli situacije kršenja norme kot krivične in nepošteno.

Verjetje v pravičnost sveta pri spletnih uporabnikih, ko spletno sramotijo žrtev

Prepoznali smo, da so uporabniki pri presojanju, ali je svet oziroma slovenska družba pravična, najpogosteje izpostavljali, kateri so viri krivic v naši družbi. Najpogostejša prepričanja in verjetja o izvoru krivic v slovenski družbi prikazujemo v tabeli 7.

Posamezniki so kot oblast in elito razumeli vladajočo politično opcijo, ki ne opravlja svojega dela pošteno, nedelovanje pravnega sistema in sodstva, ki naj bi bilo krivično, diskriminatorno in nepravilen odnos do določenih skupin ljudi v naši družbi ter obstoj t. i. »globoke države« oziroma političnih pripadnikov, ki skrito pred javnostjo vodijo vladajočo politiko in vplivajo na njene odločitve.

Tabela 5

Post-hoc analiza hi-kvadrat testa prileganja normaliziranih frekvenc spremenljivk: vrsta norme, vrednotni tip in kulturna dimenzija vrednot

Spremenljivka	Opazovana frekvenca	Pričakovana frekvenca	Rezidual	Standard. rezidual	<i>p</i>
Vrsta norme					
Norme lepega in vlogi ustreznega vedenja	582,14	472,67	5,04	6,17	< 0,001
Norme spoštljivega in vzajemnega odnosa do drugih ljudi	524,66	472,67	2,39	2,93	< 0,01
Norme humanistične skrbi za širšo kolektivno skupnost	311,19	472,67	-7,43	-9,10	< 0,001
Vrednotni tip					
Socialne	484,95	202,57	19,84	21,43	< 0,001
Religiozne	448,66	202,57	17,29	18,68	< 0,001
Integritetne	221,89	202,57	1,36	1,47	> 0,05
Čutne	137,53	202,57	-4,57	-4,94	< 0,001
Demokratske	91,67	202,57	-7,79	-8,42	< 0,001
Družinske	24,85	202,57	-12,49	-13,49	< 0,001
Vrednote modrosti in samoaktualizacije	8,44	202,57	-13,64	-14,73	< 0,001
Kulturna dimenzija vrednot					
Hierarhija	426,53	354,50	3,83	4,42	< 0,001
Avtonomija (afektivna, intelektualna)	385,46	354,50	1,65	1,90	> 0,05
Konzervativizem	364,58	354,50	0,54	0,62	> 0,05
Egalitarizem	241,43	354,50	-6,00	-6,93	< 0,001

Opombe. $N = 1418$ pri vseh treh spremenljivkah. Cramerjev V (vrsta norme) = 0,17, Cramerjev V (vrednotni tip) = 0,36, Cramerjev V = (kulturna dimenzija vrednot) = 0,11.

Na drugi strani so bili posamezniki prepričani, da »mali človek« v Sloveniji nima zagotovljenih enakih možnosti »kakor nekdo iz elite«, na podlagi česar so izpostavljali delitev na prvo- in drugorazredne državljane. Pri tem so bili mnenja, da je drugorazrednih večina in da semkaj spadajo »delavni Slovenci in delavne Slovenke«. Po drugi strani pa so uporabniki pogosto navajali, da so za krivice in nepoštenosti v naši družbi krivi prav ljudje sami, ker naj bi bili nesolidarni, zlobni in netolerantni drug do drugega.

Čustva spletnih uporabnikov, ko spletno sramotijo druge

V različnih primerih smo prepoznali različna čustva uporabnikov, teh kodiranj pa je bilo manj, torej uporabniki na deklarativni ravni niso pogostokrat neposredno izražali svojih čustev. Glede na tri večje načine kršenja socialne norme (glej *tabelo 4*) smo frekvence posameznih čustvenih stanj združili v tri skupine, jih znotraj skupin obtežili (normalizirali) in izvedli hi-kvadrat test za neodvisnost frekvenc, rezultate pa prikazujemo v *tabeli 8*.

Naši podatki niso v skladu z ničelno hipotezo H_0 , ki pravi, da sta variabli *čustva uporabnikov* in *način kršenja norme* nepovezani. Torej iz svojih podatkov ugotovimo, da sta variabli medsebojno odvisni, $\chi^2 = 186,82$, $df = 7$, $p < 0,01$. Standardizirane rezidualne primerjamo glede na kritično vrednost $z = \pm 3,08$. Zaradi multiplega post hoc testiranja smo korigirali p vrednost, ki je bila prvotno 0,05, z Bonferronijevo metodo, popravljena vrednost $p = 0.002$. Moč učinka je srednje velika, saj je vrednost

Cramerjevega V med $0.2 < ES \leq 0,6$ (vrednosti med $0,2 < ES \leq 0,6$ nakazujejo na srednjo moč učinka pri hi-kvadrat testu neodvisnosti frekvenc za $k = 8$ kategorij, kot smo jih imeli v svoji analizi, tj. osem prepoznanih čustev). Usmiljenje predstavlja usmiljenje do viktimiziranega objekta/subjekta, ki ga je po prepričanjih uporabnikov prizadela žrtev sramotenja. Razočaranje in presenečenje sta se pojavljala v odnosu do žrtve, torej so bili spletni uporabniki bodisi razočarani ali presenečeni nad kršiteljevim kršenjem socialne norme.

Razprava

Naša klasifikacija oblik sramotenja predstavlja celovito zaokroženo pojmovanje različnih oblik sramotenja. Potrjujemo ugotovitev Basaka idr. (2019), da je lahko en komentar sestavljen iz več oblik. Na slovenskem vzorcu primerov sramotenja smo identificirali dve posebni obliki ustrahovanja, in sicer psihološko razvrednotenje in diskreditacijo. Pri psihološkem razvrednotenju gre za način ustrahovanja žrtve s pripisovanjem vseh možnih slabih značajskih značilnosti (npr. neempatichnost, škodoželjnost; npr. Sanderson in Emmons, 2014), pri diskreditaciji pa gre za razveljavljanje žrtvinega poklicnega udejstvovanja oziroma preteklih dosežkov. Če gre pri psihološkem razvrednotenju za način ustrahovanja žrtve, »da je človek, vendar ne dober človek«, gre pri dehumanizaciji kot obliki sramotenja za ustrahovanje v smeri, da žrtev »sploh ni človek, ampak žival ali izmeček«. Predlagamo, da se pod fanatične komentarje uvrščajo tudi tisti komentarji, kjer uporabniki sramotijo tako starost kot zunanje značilnosti žrtve, poleg že znanih

Tabela 6

Navedeni razlogi spletnih uporabnikov o moralni spornosti kršenja socialne norme

Splošen razlog, zakaj je kršenje norme moralno sporno	Specifični razlogi, zakaj je kršenje norme moralno sporno	Citat
1. Zaznava nujnosti in potrebnosti sramotenja	(1) Motiv avtoritativne kazni	(1) SU602 (ŽS ₁): »Če že nimata moralnih načel, prav tako dijaki, naj se pa sedaj soočajo s posledicami.«
	(2) Zaznava odpovedi uradnega sistema kaznovanja	(2) SU3651 (ŽS ₄): »V opomin vsem, ki rešujete probleme in zaplete preko medijev, je znak da država in pravo ne delujeta!«
2. Presoja kršenja socialne norme	(3) Kršenje je bilo nepošteno	(3) SU1464 (ŽS ₂): »To samo dokazuje da so na vsak način hoteli drugouvrščeno za zmagovalko. Ko pa kljub tako nemogočemu izboru druge finalne skladbe ni uspelo, pač ni mogla verjet. KUHNA!«
	(4) Zaradi kršenja se je zgodila krivica	(4) SU1093 (ŽS ₆): »Žal etike v novinarstvu in voditeljstvu vidno primanjkuje ...«
3. Dojemanje tistega, ki je kršil socialno normo	(5) Zaznava kršitelja socialne norme kot zlonamerne do drugih subjektov/objektov	(5) SU1884 (ŽS ₃): »Se je videlo ja, da ji je vseeno. Se bolj žalostno, da ne premore kanček empatije.«
	(6) Zaznava kršitelja socialne norme kot vzvišenega in nekoga, ki ne obžaluje svojih dejanj	(6) SU1686 (ŽS ₆): »Ona pa z nasmehom na ustih. Podlo, nizkotno, zastrašujoče. Ena sam žalost.«
4. Dojemanje subjekta/objekta, ki je bil zaradi kršenja socialne norme prizadet	(7) Viktimizacija in usmiljenje subjekta/objekta, ki je bil zaradi socialne norme prizadet	(7) SU86 (ŽS ₁): »Pomisli kako trpijo njune družine. Trpele pa bi tudi, če bi se izvedelo na kak drgačen način kar bi se slej kot prej zgodilo.«
	(8) Zaznava nedolžnosti in čistosti subjekta/objekta, ki je bil zaradi kršenja socialne norme prizadet	(8) SU2435 (ŽS ₂): »Zmagovalca sta nadarjena in skromna.«

opredelitev fanatizma, torej napad na spol, etnično pripadnost in versko prepričanje. V naši raziskavi smo prepoznali tudi poziv k opravičilu kot posebno obliko sramotenja. Gre za obliko sramotenja, ki jo v splošnem uvrščamo v kontekst pozivov k odpovedi žrtve, ki jo definira M. Clark (2020), a

se pozivi k opravičilu žrtve vsebinsko razlikujejo od pozivov k odpovedi žrtve. Pri pozivih k opravičilu spletni uporabniki žrtvi dajejo možnost reintegriranja v družbo, pri pozivih k odpovedi pa možnosti za ponovno vključevanje v družbo spletni uporabniki ne dopuščajo in želijo, da se žrtve iz

Tabela 7

Najpogostejše zaznani izvori krivic v družbi

Izvor krivic v družbi po mnenju spletnih uporabnikov	Specifični izvori krivic v družbi po mnenju spletnih uporabnikov	Citat
1. Oblast in elita	(1) »Skorumpirano« sodstvo (2) Diskriminatoren odnos oblasti do različnih skupin (3) Obstoj »globoke« države	(1) SU1125 (ŽS ₁): »Me zanima kaj bodo sedaj storili naši možje pregona za lažno ovadbo? Lepo bodo pometli pod preprogo, kot se dogaja pri nas.« (2) SU2332 (ŽS ₆): »V tem večeru se je zgodilo, kar verjetno vidi malo ljudi. Doživeli pa so vsi posiljeni, izsiljevani, kakorkoli prizadeti. RKC, PRIVILEGIRANI OSEBKI, PRIKRITI ZELO AKTIVNI POKVARJENCI vodijo stvari iz ozadja.« (3) SU3303 (ŽS ₄): »Vse to pa je namen globoke države, razbiti ljudstvo in mu tako odvzeti njegovo moč. Ko bomo pa složni bomo znali obsojati take osebe in jih ustrezno nagraditi. Do takrat pa nam žal ni pomoči.«
2. Neenakost »malega« človeka	(4) Zaznava delitve na drugorazredne in prvorazredne državljane (5) Zaznava neenakih možnosti med ljudmi	(4) SU782 (ŽS ₁): »Spet smo prišli v situacijo, da so tisti, ki obelodanijo »nečedna dejanja« večji grešni kozli od teh »vsemogočnih partijskih« privilegirancev....« (5) SU1077 (ŽS ₂): »To je že dolgo tak / ... / da je naprej zmenjeno da mali človek ne sme zmagati ali pa nima priložnosti.«
3. Negativna prepričanja o ljudeh	(6) Prepričanje, da so ljudje nesolidarni (7) Prepričanje, da so ljudje nespoštljivi (8) Prepričanje, da ljudje izvajajo sovražni govor (9) Prepričanje, da so ljudje zlobni	(6) in (9) SU100 (ŽS ₆): »Že od nekdaj je bilo, da stare babe prav s posebnim užitek grenijo življenje mlajšim. Moraš prav z lupo iskat, da bi našel materinsko zrelo žensko.« (7) SU6122 (ŽS ₂): »Žalostno je, da SPOŠTOVANJA nobeden več ne pozna. Lepa beseda, lepo mesto najde, za slabe v tem primeru tudi.« (8) SU2536 (ŽS ₃): »Sovraštvo med ljudmi je tako, da po kakršnikoli revoluciji bodo še živeče preštevali na prste.«

Tabela 8

Standardizirani reziduali v hi-kvadrat kontingenčni tabeli za pogostost čustev spletnih uporabnikov glede na način kršenja socialne norme

Čustva/način kršenja norme	Spodrseljaj/napaka			Indiferentnost			Načrtno škodovanje		
	Op.f	Pr.f	R	Op.f	Pr.f	R	Op.f	Pr.f	R
Jeza	0,77	0,28	1,17	0,00	0,09	-0,31	0,00	0,41	-0,93
Usmiljenje	32,24	41,96	-2,20	0,00	13,25	-4,54*	84,79	61,83	5,00*
Sadizem	22,94	24,75	-0,50	24,51	7,82	6,93*	21,59	36,48	-3,92*
Razočaranje	32,98	17,38	4,97*	6,64	5,49	0,55	8,86	25,61	-5,12*
Presenečenje	0,00	13,59	-4,82*	4,60	4,29	0,16	33,32	20,03	4,53*
Gnus	0,00	3,09	-2,22	5,62	0,98	5,04*	3,02	4,56	-1,06
Agresija veselja ob nesreči drugega	23,03	8,26	6,60*	0,00	2,61	-1,76	0,00	12,17	-5,22*
Pravičnost veselja ob nesreči drugega	40,04	42,69	-0,60	6,64	13,48	-2,33	72,42	62,92	2,06

Opomba. Op.f = opazovana frekvenca, Pr.f = pričakovana frekvenca, R = standardiziran rezidual. * $p < 0,002$. Cramerjev $V = 0,23$.

družbe čim prej izključi. Norčevanje kot obliko sramotenja lahko na podlagi naših podatkov natančneje opredelimo. Pri norčevanju uporabniki delijo domnevne osebne izkušnje z žrtvijo, ki seveda velikokrat niso resnične (npr. »poznam ga iz otroštva in vem, da je grozen«), podajajo različne sodbe (npr. »sram naj jo bo«), se iz žrtve norčujejo (npr. z raznimi evfemizmi in primerjavami) ali žrtvino dejanje iz preteklosti primerjajo z dejanjem, zaradi katerega je žrtev sedaj tarča sramotenja. V tem oziru je norčevanje afektivno podobno spletnemu nadlegovanju (Cai in Tolan, 2020), vendar ima drugačen motiv – sramotiti posameznika preko norčevanja, medtem ko je motiv spletnega nadlegovanja žrtvi povzročati zgolj neudobje.

Če uporabniki zaznavajo, da je žrtev normo kršila po pomoti, se bodo iz nje norčevali in se ji posmehovali, če pa jo zaznavajo kot načrtno zlobno in škodoželjno do drugih ljudi, jo bodo bolj agresivno sramotili. To je skladno s potrebo ljudi, da se posameznike, ki so v družbi škodljivi, v družbo reintegrira na bolj nasilne načine (Braithwaite, 1989), saj žrtev preko sramotenja spozna, da njeno vedenje ni doseglo standarda vedenja, ki ga predpostavlja družba (Massaro, 1997). Največ pozivov k različnim oblikam odpovedi žrtve se pojavlja v primeru, kadar je žrtev zaznana kot brezčutna, vendar ne načrtno zlobna. Posamezniki tako neempatične in brezčutne ljudi ne vidijo kot vredne biti del javnega življenja, saj lahko posamezniki že zaradi primanjkljaja določenih socialno zaželenih vrlin ali značajskih lastnosti niso zaželeni v družbi (Clark, 2020; Danielson, 2013). Ugotovili smo, da se potreba po identificiranju in razkrivanju informacij (tj. vigilantno vedenje) prej pojavlja v primeru zaznave žrtve kot nepazljive (socialno normo prekršila »po pomoti oziroma napaki«) kakor načrtno zlobne (socialno normo prekršila »namenoma in načrtno«). To se ne sklada z ugotovitvijo, da imajo digitalni vigilantni osnovni cilj identificirati zlobne in kriminalno sporne ljudi med nami ter z njimi seznaniti širšo javnost z namenom zaščite pred njimi (Dunsby in Howes, 2019; Trottier, 2017). V naši raziskavi se je vigilantizem pojavljal predvsem pri žrtvi ŽS, ki je bila javnosti pred sramotenjem neznana oseba, zato sklepamo, da se več vigilantizma pojavlja pri anonimnih kakor pri javnih osebah, ne glede na vrsto prekrška, ki ga žrtev stori.

Na slovenskem vzorcu smo ugotovili, da posamezniki pomembno vrednotijo norme, ki se nanašajo na vzgled, sledenje bontonu, vzdrževanje moralne avtoritete in kulturno obnašanje, kar se sklada z ugotovitvijo Schwartza in Bardija (1997), ki sta ugotovila, da posamezniki v postkomunističnih kulturnih okoljih, kamor spada tudi slovensko, še bolj kakor posamezniki v zahodnoevropskih kulturnih okoljih sledijo kulturnemu tipu hierarhije. Spletna množica si tako očitno želi zagotoviti, da bi v skupnosti živelo čim več dobrih ljudi (Klonick, 2015), zlasti pa naj bi morali biti dobri ljudje avtoritete, katerim ljudje sledijo. MacPherson in Kerr (2020) sta delila norme v primerih spletnega sramotenja v tri kategorije: situacijsko specifične norme, socialne in legalne norme. V naši raziskavi nadgrajujemo ugotovitve MacPhersona in Kerra (2020) z bolj informativno delitvijo norm v primerih spletnega sramotenja: norme delimo glede na prezentacijo sebe (lepo, vzorno vedenje itn.), odnos do drugih (prijaznost, spoštljivost itn.) in odnos do širše

skupnosti (solidarnost, skrb za šibkejšo itn.). Dejstvo je, da se v primerih spletnega sramotenja praviloma krši socialno normo, zato je delitev slednjih za razumevanje konteksta sramotenja bolj informativna.

V spletnih razpravah smo prepoznali statistično pomembno več norm, vezanih na vedenje in upoštevanje vloge (npr. apeli po bontonu, lepemu vedenju, apeli biti moralna avtoriteta), kakor pa norm, vezanih na kolektivno skupnost (npr. apeli po skrbi za šibkejšo, po solidarnosti do drugih itn.). Dejstvo je, da so žrtve sramotenja v večini, po mnenju spletnih uporabnikov, prekršile socialno normo, vezano na konkretno vedenje do ene druge osebe ali neke socialne skupine (npr. uporabniki so bili mnenja, da so žrtve nekoga prizadele, da so bile do neke konkretne osebe ravnodušne, indiferentne itn.). Posledica tega je, da se je v spletnih razpravah statistično pomembno več omenjalo norme, ki se navezujejo bodisi na vedenje posameznika (npr. sledenje bontonu), ali pa norme, ki se navezujejo na vedenje do drugih ljudi (npr. prijazno vedenje ali zvestoba). Manj pogosto so spletni uporabniki navajali, da je žrtev sramotenja prekršila normo, ki se navezuje na skrb za občečloveške skupine na kolektivni ravni. To enostavno pomeni, da se uporabniki v spletnih razpravah, ko sramotijo žrtev, sklicujejo, da je slednja nekoga prizadela oz. mu kakorkoli drugače škodovala, to pa je očitno najbolj prepoznan vzvod, zakaj nekoga sploh sramotijo. Iz tega lahko sklepamo, da bo oseba, ki prizadene ali kakorkoli drugače škoduje neki drugi osebi oz. socialni skupini, sramotena ravno zaradi posledic, ki jih bo imela oškodovana oz. prizadeta druga oseba. To se sklada tudi z našo ugotovitvijo, da je največ norm izhajalo iz socialnega vrednotnega tipa (upoštevanje potreb drugih ljudi) in religioznega (čistost vedenja posameznika). Nadalje pa smo lahko večino prepoznanih vrednot pripisali kulturnemu tipu hierarhije, ki pravzaprav pomeni sledenje in upoštevanje moralnih avtoritet v družbi.

Oseba bo v slovenskem kulturnem okolju bolj verjetno postala žrtev sramotenja, če bo prekršila katero od norm, ki izhajajo predvsem iz socialnega ali religioznega vrednotnega tipa (Musek, 2015). Konkretno se je v sklopu socialnih vrednot najbolj izkazovala vrednota spoštovanja drugih (npr. spoštovanje zasebnosti in intimne, prepoved žaljenja drugih, prepoved nesramnosti), v sklopu religioznih vrednot pa čistost obnašanja (npr. prepoved preklinjanja, lepo vedenje, spoštovanje bontona). Pomembna je tudi ugotovitev Rusa in Toša (2015), da pomen religioznosti v slovenskem kulturnem okolju po osamosvojitvi države narašča, kar povezuje s preteklim političnim sistemom, ki je imel močan vpliv na kulturno okolje in verske navade ljudi. V tem kontekstu potrjujemo Muskov (2015) ugotovitev, da slovenski posamezniki apolonske vrednote ocenjujejo kot pomembnejše od dionizičnih, saj smo ugotovili, da največ prepoznanih norm izhaja prav iz apolonskega vrednotnega tipa, predvsem societalnega (socialne vrednote) in moralnega (religiozne vrednote).

Norme, ki so jih po mnenju spletnih uporabnikov žrtve sramotenja prekršile, so statistično pomembno bolj izhajale iz dimenzije hierarhije. Posamezniki v vzhodnoevropskih okoljih tako očitno še vedno močno verjamejo v avtoriteto (Shwartz in Bardi, 1997). Posamezniki, ki so bolj

kolektivistično usmerjeni, pa bodo prej sramotili druge posameznike (Packiarajah, 2017). Slovenski posamezniki naj bi verjeli, da je moč v slovenski družbi neenakomerno porazdeljena in da obstaja jasen razkorak med avtoriteto ter posamezniki (Pučko idr., 2013). V našem vzorcu so bili sramoteni predvsem učitelji, politiki ali znane javne osebnosti, ki naj bi veljali kot moralne avtoritete. Ko oseba, ki velja za moralno avtoriteto, prekrši socialno normo, to lahko rezultira v sramotenje zaradi želje posameznikov, da so moralne avtoritete kot moralni standard družbe in da morajo slednje v naši družbi obstajati zaradi ureditve družbe kot take. Vprašanje, ki se nam ob tem poraja, je, ali je to občečloveški princip delovanja ljudi, ali so moralne avtoritete prej sramotene, če prekršijo socialno normo, v vzhodnoevropskih kakor zahodnoevropskih okoljih, ker se v vzhodnoevropskih okoljih pomembneje izraža kulturni tip hierarhije.

Ugotavljamo, da posamezniki situacijo sramotenja najpogosteje zaznavajo kot moralno sporno zaradi odnosa med žrtvijo sramotenja in določenim drugim objektom/subjektom, ki naj bi ga žrtev sramotenja prizadela oziroma napadla s svojim kršenjem socialne norme. Situacija kršenja norme je moralno sporna zaradi prisotnosti trpečega subjekta, uporabniki pa so jo interpretirali kot krivično ali nepošteno.

V primeru spletnega sramotenja naj bi šlo predvsem za boj proti nepoštenosti (Hou idr., 2017) in željo po odpravi krivic (Skoric idr., 2010), torej pretekli raziskovalci najpogosteje navajajo, da je osnoven motiv spletnih uporabnikov, zakaj sramotijo druge, ravno boj proti nepoštenosti. V naši raziskavi smo prepoznali različne argumentacije spletnih uporabnikov, čemu je spletno sramotenje potrebno (glej tabelo 6): avtoritativna kazen, odpoved delovanja uradnega sistema kaznovanja, nepoštenost, krivica, zlonamernost, neobžalovanje dejanja, usmiljenje do prizadete osebe, zaznava nedolžnosti in čistosti prizadete osebe. Poglavitni dve argumentaciji, čemu je sramotenje potrebno, ki smo ju prepoznali specifično na slovenskem vzorcu, sta ravno: motiv avtoritativne kazni in motiv zaznave odpovedi uradnega sistema kaznovanja. Uporabniki navajajo, da sramotijo žrtve, zato »ker si to zaslužijo«, »ker bi morale misliti na posledice« ali »da sedaj ni opravičila za dejanje, saj je prepozno«. Tako je osnovni motiv spletnega sramotenja prav kaznovanje, kar se sklada z ugotovitvami drugih avtorjev (npr. Cheung, 2014; Rowbottom, 2013), vse navedene argumentacije pa so Kirshenbaum idr. (2021) opisali kot motiv avtoritativne kazni, ki zajema predpostavljene kazni za določena vedenja, s katerimi je seznanjena celotna družba. Posamezniki pa ob tem prav tako zaznavajo, da je njihovo vedenje koristno celi družbi, ker naj bi uraden sistem kaznovanja (npr. policija, sodstvo) »odpovedalo«, zato pa naj bi za pravico poskrbeli kar sami (Dunsby in Howes, 2019).

Posamezniki so v spletnih razpravah pri različnih primerih spletnega sramotenja izražali prepričanje, da (slovenska) družba ni pravična. Četudi so Hou idr. (2017) ugotovili, da naj bi verjetje v pravičnost sveta vodilo k spletnemu sramotenju, pa je res, da naj bi slovenski posamezniki visoko vrednotili ohranjanje reda v državi in enakosti (Rus in Toš, 2005). Ker verjetje v pravičnost sveta ohranja prepričanje posameznikov, da si slabi ljudje, ki so sokrivi za krivice v družbi, zaslužijo slabo (Wei in Liu, 2020), bi lahko po drugi strani sklepali,

da četudi slovenski posamezniki verjamejo, da naš sistem ni pravičen, vseeno upajo in si želijo, da bi bil, slednje pa verjetno želijo udejanjiti preko spletnega sramotenja.

Uporabniki so ob sramotenju žrtev, ki so normo kršile po pomoti, doživljali pozitivna (agresija veselja ob nesreči drugega) oziroma neintenzivna (razočaranje) čustva, ki lahko potencialno vplivajo tudi na oblike sramotenja, to je predvsem norčevanje. V tem smislu je z afektivnega vidika sramotenje posameznikov, ki storijo napako, prej podobno spletnemu nadlegovanju, ki ima v osnovi pozitivno afektivno komponento (Cai in Tolan, 2020).

Sadistične težnje (van Geel idr., 2017) in gnus, ki predstavlja izražanje moralnega neodobravanja situacij (Massaro, 1997), se na drugi strani tako izkažeta kot najpogostejše izraženi čustvi spletnih uporabnikov, ko sramotijo po njihovem mnenju žrtve, ki so prekršile normo zaradi lastne indiferentnosti. Afektivni vzgibi za sramotenje indiferentnih posameznikov so tako negativna in do žrtev nasilno usmerjena čustva.

Posamezniki pa najbolj grobo in nasilno sramotijo žrtve takrat, ko ob tem izražajo, da se jim nekdo smili, žrtev sramotenja pa je »krivec« za trpeči objekt oziroma subjekt. Tako najverjetneje ključno vlogo pri rabi bolj nasilnih oblik sramotenja igra prav usmiljenje do tistega, ki ga je kršenje socialne norme neposredno prizadelo. Spletni uporabniki namen sramotenja ne vidijo v dekonstrukciji, ampak konstrukciji družbe (Ge, 2020) v smeri bolj empatičnih in spoštljivih posameznikov, medtem ko je treba posameznike, ki so načrtno zlobni, iz družbe izločiti (Rowbottom, 2013) na najbolj možne grobe načine.

Najpogostejše prepoznan povod za veselje ob nesreči drugega (Wang idr., 2019) je v naši raziskavi bila prav pravičnost, ne pa toliko osebno tekmovanje z žrtvijo ali sovraštvo do žrtve zaradi njene pripadnosti sovražni skupini.

Implikacije

Teoretične implikacije. Naša raziskava razširja in dopolnjuje doslej znane klasifikacije oblik sramotenja (Basak idr., 2019; Clark, 2020; Laidlaw, 2017). Obenem smo natančneje opredelili načine kršenja norme, s čimer razširjamo ugotovitev preteklih avtorjev, da gre pri spletnem sramotenju za kršenje socialne norme (npr. Cai in Tolan, 2020). Veliko podatkovje socialnih omrežij je vir raziskovanja vedenja ljudi na spletu, njihovih prepričanj glede norm ali vrednot. Pokazali smo pomembnost preučevanja kulturnih dimenzij posameznih norm v skladu z drugimi študijami (npr. Packiarajah, 2017; Skoric idr., 2010). Ugotovili smo pomemben motiv usmiljenja do subjekta oziroma objekta, ki ga naj bi žrtev sramotenja prizadela. Motiv usmiljenja je bil v dosednji literaturi o spletnem sramotenju neomenjen in neznan, kar je doprinos naše raziskave.

Praktične implikacije. Zaradi naraščajoče popularne rabe socialnih omrežij (npr. Muir idr., 2021) je moč zaznati naraščanje sovražnega govora. Na socialnih omrežjih se ljudje pogosto vedejo drugače, kot bi se sicer v življenju (Lombard in Ditton, 1997). Pokazali smo, da so lahko komentarji v spletnih sramotilnih razpravah izjemno nasilni, grozilni in ponižujoči, zato imajo lahko za žrtve hude psihološke

posledice (Cheung, 2014; Ronson, 2015). V prihodnosti moramo spletno sramotenje omejiti. Klasifikacija oblik sramotenja, ki jo predlagamo, lahko pomaga pri programih, ki samodejno prepoznajo, ali je komentar sramotilen ali ne, in se na podlagi te odločitve algoritmom sam odloči, ali naj komentar odstrani iz razprave ali ne (npr. Basak idr., 2019). Rezultati naše raziskave omogočajo predvsem moderatorjem spletnih razprav, novinarjem in upraviteljem socialnih omrežij, da z načinom poročanja in objavljanjem novic o zgodbi sramotenja pomembno vplivajo na razumevanje spletne množice, katero normo je žrtev prekršila. Če bodo ti pri poročanju namigovali, da je žrtev kršila norme, izhajajoče iz vrednot in kulturnih dimenzij, ki so v posameznem kulturnem okolju visoko zaželeni, bo lahko žrtev deležna bolj nasilnih oblik sramotenja. Veliko odgovornost pri spletnem sramotenju nosijo prav mediji. Razumeti pa je treba, da je množično sramotenje drugih v človeški naravi (Cai in Tolan, 2020) in se bo to vedenje najverjetneje v prihodnosti ponavljalo. Ugotovitve so tako uporabne pri medijskem poročanju, moderiranju spletnih razprav ali na področju kazenskih zakonikov za spletni sovražni govor.

Omejitve in nadaljnje raziskovanje

Ugotovitve so omejene zaradi subjektivne narave kvalitativnega pristopa. Prednost raziskave je velik numerus analiziranih komentarjev, posledično so ugotovitve dobro reprezentativne za slovensko kulturno okolje. Izvesti je treba poglobljene fenomenološke kvalitativne raziskave s polstrukturiranimi intervjuji z žrtvami sramotenja in ugotoviti, kako so slednje dojemale ter občutile različne oblike sramotenja. Vprašanje, ki ostaja, je, ali in kako se razvoj spletnega sramotenja spreminja v odvisnosti od žrtvinega opravičila za svoje kršenje socialne norme. Predlagamo, da na tovrstna vprašanja v prihodnosti odgovarjamo predvsem s študijo enega primera. Na področju razumevanja spletnega sramotenja je treba kombinirati tako raziskave spletnih razprav kot raziskave doživljanja sramotenja z vidika žrtve.

Zaradi naraščajoče rabe spletnih omrežij je razumevanje negativnih vedenj spletnih uporabnikov nujno potrebno. Naša študija je pokazala različne oblike, kako spletni uporabniki sramotijo druge, in različne možne motivacijske vzgibe za negativna spletna vedenja. Ugotovili smo, da je smiselno raziskovati spletne razprave sramotenja, ne pa spletnega sramotenja zgolj preko samoocenjevalnih vprašalnikov. S pomočjo naših ugotovitev lahko bolje razumemo spletne uporabnike in v bodoče omejimo razrast agresivnih oblik spletnega sramotenja ter s tem varujemo bodoče žrtve sramotenja. Če bomo v prihodnosti še natančneje identificirali motivacijske vzgibe za pričetek spletnega sramotenja, bomo lahko to vedenje v sodelovanju z mediji in pravom uspešneje preprečili.

Zahvala

Ta študija je bila delno financirana s strani Javne agencije za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije skozi programsko skupino Psihološki in nevroznanstveni vidiki kognicije (št. p. skupine P5-0110) in dva projekta: (1)

Vrednotenje trajnostnega razvoja urbanega prostora skozi parametre razvoja socialne infrastrukture in življenjskega zadovoljstva (št. projekta J5-3112) in (2) K zdravju naravnano vedenje kot kreator trajnostnega razvoja grajenega okolja (št. projekta J7-4599). Zahvaljujeva se tudi programerjema Mitji Miheliču in Aljažu Pavšku, ki sta pomagala pri zbiranju podatkov (spletnih razprav) s pomočjo metode »web scraping«.

Reference

- ATLAS.ti Scientific Software Development. (2022). ATLAS.ti 22 Windows (verzija 22.0.6.0) [Computer software]. <https://atlasti.com>
- Bakshy, E., Messing, S. in Adamic, L. A. (2015). Exposure to ideologically diverse news and opinion on Facebook. *Science*, 348(6239), 1130–1132. <https://doi.org/10.1126/science.aaa1160>
- Bandura, A. (2002). Selective moral disengagement in the exercise of moral agency. *Journal of Moral Education*, 31(2), 101–119. <https://doi.org/10.1080/0305724022014322>
- Basak, R., Sural, S. in Ghosh, S. K. (2019). Online public shaming on Twitter: Detection, analysis, and mitigation. *IEEE Transactions on Computational Social Systems*, 6(2), 208–220. <https://doi.org/10.1109/TCSS.2019.2895734>
- Bizer, G. Y., Magin, R. A. in Levine, M. R. (2014). The Social-Norm Espousal Scale. *Personality and Individual Differences*, 58, 106–111. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2013.10.014>
- Blackford, R. (2016, 3. maj). The shame of public shaming. *The Conversation*. <https://theconversation.com/the-shame-of-public-shaming-57584>
- Braithwaite, J. (1989). *Crime, shame, and reintegration*. Cambridge University Press.
- Braun, V., Clarke, V., Hayfield, N. in Terry, G. (2019). Thematic analysis. V P. Liamputtong (ur.), *Handbook of research methods in health social sciences* (str. 843–860). Springer.
- Cai, D. A. in Tolan, C. (2020). Public shaming and attacks on social media: The case of white evangelical Christians. *International Association of Conflict Management and Wiley Periodicals LLC*, 13(3), 231–243. <https://doi.org/10.34891/xm3t-2j78>
- Challenger, R., Clegg, C. W. in Robinson, M. A. (2009). *Understanding crowd behaviours: Supporting evidence*. Crown.
- Cheung, A. S. Y. (2014). Revisiting privacy and dignity: Online shaming in the global e-village. *Laws*, 3, 301–326. <https://doi.org/10.3390/laws3020301>
- Cialdini, R. B. in Trost, M. R. (1998). Social influence: Social norms, conformity, and compliance. V D. T. Gilbert, S. T. Fiske in G. Lindzey (ur.), *The handbook of social psychology* (4. izd., 2. del, str. 151–192). McGraw-Hill.
- Clark, M. D. (2020). DRAG THEM: A Brief etymology of so-called "cancel culture". *Communication and the Public*, 5(3–4), 88–92. <https://doi.org/10.1177/2057047320961562>
- Crabtree, B. in Miller, W. (1999). A template approach to text analysis: Developing and using codebooks. V B. Crabtree in W. Miller (ur.), *Doing qualitative research* (str. 163–177). Sage.

- Dalbert, C. (1999). The world is more just for me than generally: About the personal belief in a just world scale's validity. *Social Justice Research*, 12(2), 79–98. <https://doi.org/10.1023/A:1022091609047>
- Danielson, M. (2013). "Shaming the devil!" *NORDICOM Review*, 34, 61–74. <https://doi.org/10.2478/nor-2013-0104>
- Dunsby, R. M. in Howes, L. M. (2019). The NEW adventures of the digital vigilante! Facebook users' views on online naming and shaming. *Australian & New Zealand Journal of Criminology*, 52(1), 41–59. <https://doi.org/10.1177/0004865818778736>
- European Union Agency for Fundamental Rights. (2018). *Fundamental Rights Report 2018*. <https://fra.europa.eu/en/publication/2018/fundamental-rights-report-2018>
- European Union Agency for Fundamental Rights. (2020). *Franet National contribution to the Fundamental Rights Report 2020: Slovenia*. https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/slovenia-frt2020_en.pdf
- Fereday, J. in Muir-Cochrane, E. (2006). Demonstrating rigor using thematic analysis: A hybrid approach of inductive and deductive coding and theme development. *International Journal of Qualitative Methods*, 5(1), 80–92. <https://doi.org/10.1177/160940690600500107>
- Frederick, E., Stocz, M. in Pegoraro, A. (2016). Prayers, punishment, and perception: An analysis of the response to the Tony Stewart – Kevin Ward Jr. incident on Facebook. *Sport in Society*, 19(10), 1460–1477. <https://doi.org/10.1080/17430437.2015.1133598>
- Ge, X. (2020). Social media reduce user's moral sensitivity: Online shaming as a possible consequence. *Aggressive Behaviour*, 46(5), 359–369. <https://doi.org/10.1002/ab.21904>
- Goldman, L. M. (2015). Trending now: The use of social media websites in public shaming punishments. *American Criminal Law Review*, 52, 415–451.
- Griswold, S. R., Neal Kimball, C. in Alayan, A. J. (2019). Male's stories of unwanted sexual experiences: A qualitative analysis. *Psychology of Men & Masculinities*, 21(2), 298–308. <https://doi.org/10.1037/men0000247>
- Hite, D. M., Voelker, T. in Robertson, A. (2014). Measuring perceived anonymity: The development of a context independent instrument. *Journal of Methods and Measurement in the Social Sciences*, 5(1), 22–39. <https://doi.org/10.2458/v5i1.18305>
- Hou, Y., Jiang, T. in Wang, Q. (2017). Socioeconomic status and online shaming: The mediating role of belief in a just world. *Computers in Human Behaviour*, 76, 19–25. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2017.07.003>
- Jane, E. (2014). 'Your a ugly, whorish, slut': Understanding e-bile. *Feminist Media Studies*, 14(4), 531–546. <https://doi.org/10.1080/14680777.2012.741073>
- Kahan, D. M. in Posner, E. A. (1999). Shaming white-collar criminals: A proposal for reform of the federal sentencing guidelines. *The Journal of Law and Economics*, 42(S1), 365–392. <http://dx.doi.org/10.1086/467429>
- Kircaburun, K., Jonason, P. K. in Griffiths, M. D. (2018). The Dark Tetrad traits and problematic social media use: The mediating role of cyberbullying and cyberstalking. *Personality and Individual Differences*, 135, 264–269. <https://doi-org.nukweb.nuk.uni-lj.si/10.1016/j.paid.2018.07.034>
- Kirshenbaum, J. M., Miller, M. K., Kaplan, T., Cramer, R. J., Trescher, S. A. in Neal, T. M. S. (2021). Development and validation of a general legal moral disengagement scale. *Psychology, Crime & Law*, 27(8), 751–778. <https://doi-org.nukweb.nuk.uni-lj.si/10.1080/1068316X.2020.1850722>
- Klonick, K. (2015). Re-shaming the debate: Social norms, shame, and regulation in an internet age. *Maryland Law Review*, 75, 1029–1065. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2638693>
- Kowalski, R. M., Giumetti, G. W., Schroeder, A. N. in Lattanner, M. R. (2014). Bullying in the digital age: A critical review and meta-analysis of cyberbullying research among youth. *Psychological Bulletin*, 140(4), 1073–1137. <https://doi.org/10.1037/a0035618>
- Laidlaw, E. B. (2017). Online shaming and the right to privacy. *Laws*, 6(3), 1–26. <https://doi.org/10.3390/laws6010003>
- Lange, J. in Boecker, L. (2018). Schadenfreude as social-functional dominance regulator. *Emotion*, 19(3), 489–502. <https://doi.org/10.1037/emo0000454>
- Lombard, M. in Ditton, T. (1997). At the heart of it all: The concept of presence. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 3(2). <https://doi.org/10.1111/j.1083-6101.1997.tb00072.x>
- MacPherson, E. in Kerr, G. (2020). Online public shaming of professional athletes: Gender matters. *Psychology of Sport & Exercise*, 51, članek 101782. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2020.101782>
- Massaro, T. M. (1997). The meanings of shame: Implications for legal reform. *Psychology, Public Policy, and Law*, 3(4), 645–704. <https://doi.org/10.1037/1076-8971.3.4.645>
- Motl, A. in Bajt, V. (2016). *Sovražni govor v Republiki Sloveniji: Pregled stanja* [naslov v angleščini]. Mirovni inštitut.
- Muir, S. R., Roberts, L. D. in Sheridan, L. P. (2021). The portrayal of online shaming in contemporary online news media: A media framing analysis. *Computers in Human Behavior Reports*, 3, članek 100051. <https://doi.org/10.1016/j.chbr.2020.100051>
- Musek, J. (2015). *Osebnost, vrednote in psihično blagostanje* [naslov v angleščini]. Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.
- Notar, C. E., Padgett, S. in Roden, J. (2013). Cyberbullying: A review of the literature. *Universal Journal of Educational Research*, 1(1), 1–9. <https://doi.org/10.13189/ujer.2013.010101>
- O'Meara, A., Davies, J. in Hammond, S. (2011). The psychometric properties and utility of the Short Sadistic Impulse Scale (SSIS). *Psychological Assessment*, 23(2), 523–531. <https://doi.org/10.1037/a0022400>
- Packiarajah, T. S. (2017). *Online shaming: Exploring factors behind online shaming perpetration as well as its prevalence in adults* [Doktorska disertacija]. Tilburg University, Tilburg Law School.
- Pučko, D., Remišová, A. in Lašáková, A. (2013). Culture and leadership preferences in Slovakia and Slovenia: Comparative study based on the GLOBE student research. *Ekonomický Časopis*, 61(4), 376–395.
- Ronson, J. (2015). *So you've been publicly shamed*. Pan Macmillan.

- Rowbottom, J. (2013). To punish, inform, and criticize: The goals of naming and shaming. V J. Petley (ur.), *Media and public shaming: Drawing the boundaries of disclosure* (str. 1–18). I. B. Tauris.
- Rus, V. in Toš, N. (2015). *Vera in vrednote*. V V. Rus in N. Toš (ur.), *Vrednote Slovencev in Evropejcev* (str. 169–271). Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede.
- Sanderson, J. in Emmons, B. (2014). Extending and withholding forgiveness to Josh Hamilton: Exploring forgiveness within parasocial interaction. *Communication & Sport*, 2(1), 24–47. <https://doi.org/10.1177/2167479513482306>
- Schwartz, S. H. in Bardi, A. (1997). Influences of adaptation to communist rule on value priorities in Eastern Europe. *Political Psychology*, 18(2), 385–410. <https://doi.org/10.1111/0162-895X.00062>
- Skoric, M. M., Chua, J. P. E., Liew, M. A., Wong, K. H. in JueYeo, P. (2010). Online shaming in the Asian context: Community empowerment or civic vigilantism? *Surveillance & Society*, 8(2), 181–199. <https://doi.org/10.24908/ss.v8i2.3485>
- Slonje, R., Smith, P. in Frisén, A. (2012). The nature of cyberbullying, and strategies of prevention. *Computers in Human Behavior*, 29, 26–32. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2012.05.024>
- Suler, J. (2004). The online disinhibition effect. *CyberPsychology & Behavior*, 7, 321–326. <https://doi.org/10.1089/1094931041291295>
- Thornberg, R. in Jungert, T. (2013). Bystander behavior in bullying situations: Basic moral sensitivity, moral disengagement and defender self-efficacy. *Journal of Adolescence*, 36(3), 475–483. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2013.02.003>
- Tokunaga, R. S. (2010). Following you home from school: A critical review and synthesis of research on cyberbullying victimization. *Computers in Human Behavior*, 26(3), 277–287. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2009.11.014>
- Trottier, D. (2017). Digital vigilantism as weaponisation of visibility. *Philosophy & Technology*, 30, 56–72. <https://doi.org/10.1007/s13347-016-0216-4>
- van Dijk, W. W., Ouwerkerk, J. W., Goslinga, S., Nieweg, M. in Gallucci, M. (2006). When people fall from grace: Reconsidering the role of envy in schadenfreude. *Emotion*, 6(1), 156–160. <https://doi.org/10.1037/1528-3542.6.1.156>
- van Geel, M., Goemans, A., Toprak, F. in Vedder, P. (2017). Which personality traits are related to traditional bullying and cyberbullying? A study with the Big Five, Dark Triad and sadism. *Personality and Individual Differences*, 106, 231–235. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2016.10.063>
- Varuh človekovih pravic. (2020). 26. letno poročilo Varuha človekovih pravic Republike Slovenije za leto 2020. https://www.varuh-rs.si/fileadmin/user_upload/pdf/lp/Letno_porocilo_VCP_2020.pdf
- Vehovar, V., Motl, A., Mihelič, L., Berčič, B. in Petrovčič, A. (2012). Zaznava sovražnega govora na slovenskem spletu [Perceptions of hate speech on the web in Slovenia]. *Teorija in praksa*, 49(1), 171–189.
- Vezjak, B. (2020). »Kje ste bili takrat?«: Kjepajevstvo kot argumentacijska taktika. In *Media Res*. <https://vezjak.com/2020/04/07/kje-ste-bili-takrat-kjepajevstvo-kot-argumentacijska-taktika/>
- Wang, S., Lilienfeld, S. O. in Rochat, P. (2019). Schadenfreude deconstructed and reconstructed: A tripartite motivational model. *New Ideas in Psychology*, 52, 1–11. <https://doi.org/10.1016/j.newideapsych.2018.09.002>
- Wei, L. in Liu, B. (2020). Reactions to others' misfortune on social media: Effects of homophily and publicness on schadenfreude, empathy, and perceived deservingness. *Computers in Human Behavior*, 102, 1–13. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2019.08.002>

Prispelo/Received: 23. 4. 2023

Sprejeto/Accepted: 13. 6. 2024